

Ријеч Пиве

Плужине, година VIII, број 77/78, децембар 2023. | Бесплатан примјерак

Фото: Жељко ШАПУРИЋ

**МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ НИЈЕ ДАЛО САГЛАСНОСТ
ДА УЛИЦЕ У ПЛУЖИНАМА МОГУ НОСИТИ НАЗИВЕ
МАКАРИЈА СОКОЛОВИЋА И СИМА ПОПОВИЋА**

**И Арсеније Гаговић
морао на поправни**

СЕЛО ЗАБОРАВЉЕНО ЧИМ ЈЕ БРАНА САГРАЂЕНА

СТРАНЕ 28 - 29

ИМЕНА СУ СВЕДОЧАНСТВО О ДУХОВНОСТИ НАРОДА

СТРАНЕ 32 - 34

РИЈЕКА И ЉУДИ

СТРАНЕ 30 - 21

ПО НАРЕДБИ КОМЕСАРА, МОРАО САМ НАПУСТИТИ 5. БАТАЉОН

СТРАНЕ 38 - 39

ИМПРЕСУМ

Министарство културе Црне горе у Евиденцији медија под редним бројем 778. од 7. 10. 2016. године уписало је штампани медиј „Ријеч Пиве“ чији је оснивач издавачко предузеће “Наша Пива” д.о.о.

Ул. Александра Дивајна бр.1, Подгорица
ж/р 535-16526-68 | ПИБ: 03109372

Главни и одговорни уредник:
Радмило Тадић

Уређивачки одбор: **др Раденко Пејовић, др Златко Булић, Наташа Лучић, Миленко Мишко Мићановић, Мироје Вуковић, Жељко Шапурић**

Власничка структура: "Наша Пива" доо 100%; тираж 500.

e-mail: rijec.pive@gmail.com

УМЈЕСТО УВОДНИКА

Пива се може поносити својим драгуљима природе

Изолована и неприступачна станишта, попут кањона или планинских врхова, који красе Пиву пружају сигурно уточиште различитим врстама, стварајући идеалне услове за њихов опстанак.

Кањони сигурно заузимају посебно мјесто, скривајући у својим дубинама врсте које су опстале током климатских криза, као што су ледена доба, због чега се називају и рефугијумима живота. Они су изузетна станишта која откривају богату геолошку и еколошку прошлост. Пива се може поносити неким од најимпресивнијих кањона у Европи и свијету, попут Таре, Комарнице и остатака кањона ријеке Пиве. Ти драгуљи природе представљају не само амбијентално богатство, већ и очувани дом бројним реликtnим и ендемским врстама.

Није изненађујуће што је велики дио подручја препознат као важан и заштићен и на националном и на међународном нивоу. Знатан дио пивске територије (Маглић, Биоч, Волујак, Голија, Леденица, Комарница и остатак кањона Пиве) номиниран је је Емералд подручје - дио највеће свјетске мреже заштићених подручја, а представља и будуће Натура 2000 подручје - дио мреже заштићених подручја Европске Уније. Установљењем Парка природе „Пива”, постигнут је значајан напредак у очувању природних богатстава, биљног и животињског свијета, путем одрживог и контролисаног развоја туристичких и других привредних активности. Непрестани теренски мониторинг и потенцијална превенција евентуалних еколошких штета чине ову иницијативу кључном за дугорочну заштиту животне средине.

Обухватајући велики дио планинског масива Дурмитор, који је декларисан као „врћа тачка” биодиверзитета Црне Горе, додатно је повећана вриједност ове регије. Долине ријека Таре и Пиве се убрајају у међународно значајна подручја за биљке (Импортант Планта Араес – ИПА). Ријека Тара која се налази под заштитом УНЕСКО-а (Организација за образовање, науку и културу Уједињених нација), непроцењива је вриједност ове регије.

Велики је број појединаца који с изузетном пажњом и љубављу проматрају нашу природу, међу којима се истичу научници, активисти, туристи, туристички водичи, истраживачи, рибари, авантуристи и многи други. Сви они приступају природи с посебним дивљењем, развијајући стратегије за одрживо и дугорочно кориштење природних ресурса док истовремено ње-

Пише: Андријана МИЋАНОВИЋ,
биолошкиња-еколошкиња

гују и чувају околину коју треба да наслиједи и будуће генерације.

Црна Гора, посебно подручје Пиве, свјетски је препознатљива по кањону Таре. Сваке године, број туриста који посјећују Пиву због овог кањона изгледа расте. Активности попут планинарења, рафтинга, бициклизма, кајакинга, кањонинга, спортског пењања, риболова, шетњи стазама љековитог биља и слично, обogaћене домаћом, аутентичном пивском кухињом и богатом културно-историјском понудом, чине богате потенцијале као дио туристичке понуде овог подручја. Ове активности омогућују посјетиоцима да доживе незаборавно искуство у овој привидно малој, али изузетно разноврсној регији.

Поставља се питање да ли Пива ефикасно користи своје природне потенцијале.

У контексту мале општине гдје су међуљудски односи дубоко укоријењени, чини се да је критика ријетка, јер су људи међусобно повезани пријатељством, кулством или родбинским везама. Упркос томе, важно је реално сагледати ситуацију и препознати пропусте те изазове у функционирању општине.

Недовољна улагања државе у развој општине на сјеверу резултирала су масовним миграцијама. Према попису из 2011. године, број становника у општини Плујине износи око 3,200. Нажалост, овај број

се годинама смањивао, а према прелиминарним подацима из пописа 2023. Више од 30 посто становништва Пиве се иселило. Додајући оне који већ годинама не живе тамо, а имају пребивалиште, та појава постаје забрињавајућа.

Чињеница је да се општина Плујине сматра једном од најбогатијих у односу на број становника. То је додатно подпомогнуто присуством кључног хидроенергетског објекта - ХЕ „Пива“ који је камен темељац енергетске производње на нивоу државе, годишњем доласку десетина хиљада посјетиоца привучених ријеком Таром, као и неприкосновеним потенцијалом за пољопривреду... Не тако давно у Пиви је била и водећа фабрика електрода у регији - „Пива“ АД Плујине. Упркос томе, одлив становништва није заустављен, па је очигледно да кључни потенцијали нијесу дјеловали довољно стимулирајуће како би се задржала популација и подстакнуо одрживи развој.

Ипак, већина потенцијала чека праву валоризацију. Потребно је храбро дјеловање младих и вриједних мјештана како би покренули одрживи туризам и инспирисали своје комшије да слиједи примјер. Рурална подручја, која чине већину површине Црне Горе, па и Пиве, пружају изврсне могућности за еколошки одрживи туризам током цијеле године, али захтијевају пажљиво планирање, поштовање историјских вриједности и аутентичности начина живота тог подручја. Ово се посебно односи на актуелни тренд изградње еко-села. како их самопроглашавају, а која су далеко од искреног еколошког поимања.

Нужна је свеобухватна сарадња и интегрисани приступ на свим нивоима како би се постигле значајне промјене и испунио неоспорни потенцијал овог изузетног подручја. Пива има прилику да постане позитиван примјер развоја природног и руралног подручја, темељеног на одрживом кориштењу ресурса. Визија и усклађивање с начелима еколошке одрживости кључни су за постизање дугорочног просперитета, избјегавајући политичке одлуке које могу ометати прави развој.

Драго ми је да сам, мислим, први опозициони одборник који је добио простор у Ријечи Пиве, а надам се да ће у будуће бити пракса, да се за сад у једином локалном медију, чује и ријеч опозиционих одборника.

У минутих пет година Клуб одборника Демократа, предлагао је низ идеја које смо иначе и представили нашим суграђанима кроз свеобухватан изборни програм. Циљ свих нас, који волимо Пиву, без обзира на одређене политичке разлике је свакако развој наше општине. Нема развоја, ако нема људи, људи су најважнији ресурс. Тужно је да један природни драгуљ као што је Пива и цијели Пивски крај, који последњих година добија популарност коју одавно заслужује због приподних љепота, зеленила, али и широких могућности како за одмор и мир тако и за авантуристичке туре, доживљава овај тренд миграције становништва, прије свега младих људи. Умјесто да буде велико модерно туристичко мјесто, велики пољопривредни центар, град младости, дјеце, заједништва, јер за све то имамо све потребне потенцијале Плужине су мјесто које су процентуално изгубиле највише становника што нам говоре незванични подаци последњег пописа.

Погрешна државна политика у минутих тридесет година, опустошила је све општине сјевера и запада Црне Горе па ни наше Плужине није мимоишла. Наша визија и прије пет година је била, а то смо, много пута поновили у локалном парламенту, да се мора све учинити како би се задржали људи, а готову млади људи у Пиви. Тренд одласка младих, плашим се, да ће се и наставити ако им се не посвети пажња. Одлазе нам млади највише ради проналаска посла, и не треба их због тога кривити јер је и нормално да иду „трбухом за крухом“. Отварање нових радних мјеста је главни предуслов за повратак младих у Плужине. Један од начина да се задрже млади у Пиви је био и тај, да се одвоје значајна буџетска средства за подршку у бизнису, не само у пољопривреди, већ и у туризму,

ДРАГАНА ЛУЧИЋ (ДЕМОКРАТСКА ЦРНА ГОРА)

Нема развоја ако нема људи

занатству, услугама, образовању, АТ сектору и свим другим дјелатностима за које би постојала ваљана бизнис идеја. Јер идеја и начина има, воље надамо се да има, све имамо само нам недостаје младих људи који ће након школовања бирати своје родно мјесто, мјесто у ком су безбрижно одрастали, за даљи живот. Има пивска омладина и знања и марљивости само им је потребна помоћ у стварању услова да живе од свог рада, да буду предузетници, привредници и вриједни домаћини

Учествујући на Јавној расправи крајем 2018. године, која је била везана за предлог Буџета за 2019. годину, а добре заслуге нашег одборничког клуба су, да смо успјели да убиједимо локалну власт, да умјесто 40.000€ које су били планирали за развој пољопривреде тај износ буде скоро десет пута већи. У минлих 5

година за подршку пољопривредним произвођачима, општина је издвојила, по разним основама, преко милион еура, нажалост нијесмо добили очекиване резултате, јер је подршка у већини случајева дијелена селективно. Дobar дио средстава је ненамјенски утрошен, што је довело до смањења броја пољопривредних произвођача. Мислим да је, нажалост све мањи број људи који су заинтересовани за пољопривредну производњу, да се подршка треба усмјерити ка туризму, и повезивању туризма и пољопривреде, да би макар онај мали дио пољопривредних произвођача остао код нас и наставио да се бави производњом наших традиционалних и здравих производа, производа на којима смо сви одрасли. Тим производима се данас диве туристи и одушевљавају се изнова и изнова, а ми умјесто да наставимо да градимо тренд наших производа које су започеле наше баке и прабаке, ми губимо свако мало по неколико пољопривредних произвођача, јер су на то приморани такорећи натјерани су да напуштају свој родни крај. Пивљани су вриједан и радан народ, и не траже ништа превише нити нешто што им не припада, траже само да живе и раде од свог труда а сматрам да им се толико може а и мора обезбиједити, траже да раде и граде, да се пива насељава а не расељава.

Охрабрује чињеница да је ове године Буџетом предвиђено 50 000 € за пројекте везане за туризам. Надам се да ће тај износ у будуће бити знатно већи, а да ће средства добити они људи који то стварно и заслужују и људи који ће Пивљане представити као праве домаћине, онакве какви заиста јесмо, јер гостопримство које постоји у нашем крају не виђа се тако често. Свака-

ко предност треба да имају млади незапослени, како би покушали да задржимо бар један дио људи, људи са идејама за овај град. Мислим да има простора и за отварање нових предузећа, чији би оснивач била општина, а пројекти били базирани на продуктивна радна мјеста. Једно од тих предузећа би могло да буде и AQWA Парк, који би био саграђен непосредно уз Пивско језеро. Новац за изградњу, свакако се може обезбиједити кроз обавезе ЕПЦГ према општини Плужине, као и кандидовање пројекта за финансирање из ЕУ фондова.

Радује чињеница да нови предсједник општине има другачију визију развоја општине, од његовог претходника. Кандидовање пројекта према државном буџету, ЕУ фондовима, инвестиционо-развојним институцијама је приоритет и обавеза.

Промјеном тридесетогодишње диктатуре, нову власт који врше и Демократе и СНП уз подршку коалиције ЗБЦГ, промијенио се и однос Владе према нашој општини. Сви ми преко наших посланичких клубова треба да дајемо максимум да Пива буде оно што заиста заслужује

Да закључим, најважнији ресурс су људи, и морамо сви заједнички уложити максимум напора да Пива оживи, да задржимо младе људе и да покушамо да се у наредном периоду један број људи врати у Пиву. Потребно им је обезбиједити да имају исте или макар сличне услове као њихови вршњаци у другим градовима, више садржаја за младе, за тинејџере за дјецу. Да и наша дјеца имају парво на промоцију тек објављеног цртаног филма а не да чекају годину или двије да виде тај исти цртани. Јер цаба нам све ако се не чује дјечији осмјех на игралиштима, ако немамо довољан број дјеце за школе и вртиће. Цаба нам сво ово богатство ако не вратимо младост, шта ће нам богатство ако иду млади, ако иде будућност. Морамо се потрудити сви, без обзира за политичка одређења и разлике да их вратимо. Ово су њихове куће, њихова ђедовина и огњишта, њихове Плужине и њихова Пива.

Са сједнице СО Плужине

Буџет „тежак“ 8.333.850 еура

Одборници у Скупштини општине усвојили су 21. децембра Одлуку о плану буџета за 2024. годину којом су предвиђени примици и издатци у износу од 8.333.850 еура. Планирано је да оперативни Буџет износи 4.385,850 еура (поједине намјене 4,225,850, текућа резерва 100.000, стална резерва 10.000 и отплата обавеза из петходне године 50.000 еура). Капитални Буџет износи 3.948.000 еура.

На истој сједници усвојена је и Одлука о додатној подршци премијама у сточарству којом је предвиђено да право на премију имају сточари на „територији општине Плужине, који посједују минимум једно или више условних грла стоке“. Условним грлом сматра се: 1 крава, 1 приплодна јуница, 10 оваца или 10 коза. Право на средства подршке могу остварити само они пољопривредни произвођачи који су у вријеме подношења захтјева уписани у Регистар пољопривредних газдинстава. Премије за краве и приплодне јунице износиће 100 еура, а за овце и козе 20 еура годишње. Јавни позив за остваривање премија биће објављен у марту.

Одборници су усвојили и Одлуку о измјенама и допунама одлуке о порезу на непокретности, као и Одлуку о ослобађању физичких лца од обавезе плаћања поеза на непокретности на сеоском подручју за 2024. годину.

Одборници су усвојили Програм уређења простора, као и Програм рада Скупштине за 2024. годину и Програм рада Комуналног предузећа.

фото: FB ЈУ Образовни центар Плужине

ОБРАЗОВНИ ЦЕНТАР ПЛУЖИНЕ: Основа Волонтерски клуб Црвеног крста

Поводом Међународног дана волонтера, који је обиљежен 5. децембра, ученици и запослени Јавне установе Образовни центар Плужине, а на иницијативу професорице енглеског језика Сање Вучковић, основали су Волонтерски клуб.

Већ првог дана плужински Волонтерски клуб, којим ће координирати професорица Вучковић, добио је 68 волонтера- дјеце и запослених. Чланске карте уручио им је предсједник Црвеног крста Плужине Милинко Ђуковић, док је о историјату и активностима организације говорио секретар Горан Додеровић.

Из школе наводе да је учешће у тој активности узео и Ученички парламент, као и заинтересовани професори и васпитачице из дјечијег вртића.

“Посебно бисмо истакли наше најмлађе волонтере из дјечијег вртића, који су такође изразили жељу да добију чланске карте и дали виђење и креативне идеје о активностима клуба, на њима својствен начин. У наредном периоду нас очекују прве акције које ће, осим општег добра, за циљ имати подстицање развоја емпатије, солидарности, разумијевања, толеранције, хуманости и других позитивних особина код наших ученика”, наводе из Образовног центра.

фото: FB ЈУ Образовни центар Плужине

Управа за капиталне пројекте расписала је тендер за изградњу спортске хале у Плужинама. Вриједност овог пројекта је 3,3 мил ЕУР без, односно близу 4 милиона са урачунатим ПДВ-ом. Технички рок за завршетак радова је 730 дана од увођења извођача радова у посао. Рок за достављање понуда је 30 јануар до 10 сати. Расписан је и позив за стручни надзор над изградњом спортске хале. Вриједност је 85.000 ЕУР без, односно 102.850 ЕУР са ПДВ-ом.

Понуде се достављају на касније до 15. јануара до 10 сати.

Подсјетимо, крајем прошле године расписан је позив за израду идејног рјешења за изградњу спортске хале у Плужинама. Након тога усиједио је и тендер за израду главног пројекта.

Према идејном рјешењу планирана је изградња објекта од 2.665,25 м².

У приземљу је пројектом предвиђена спортска хала са гледалиштем, које може да прими 254

Не бацај отпад!!!

Паркови Динарида – Мрежа заштићених подручја Динарида у сарадњи са Парком природе Пива почела је реализацију пројекта: „Рециклирати је лако, о може свако - не бацај отпад, немаш изговор“. Пројекат представља наставак вишегодишње успешне сарадње Паркова Динарида и Парка природе Пива.

Активности су усмјерене на едукацију младих/дјеце школског узраста и локалне заједнице у општини Плужине о неопходности правилног збрињавања отпада.

У наредним мјесецима у сарадњи са ПП Пива и ЈУ Образовни Центар Плужине биће организовано низ активности на тему правилног збрињавања отпада попут: интерактивних радионица на тему отпада, опремање и поставка еколошког кутка – учионица на отвореном у ЈУ Образовном центру Плужине, теренска посјета ученика ЈУ Образовни Центар Плужине Рециклажном центру у Подгорици.

Поред наведеног, у сарадњи са РР Пива и Комуналним предузећем општине Плужине спровешће се мапирање нелегалних депонија и критичних тачака у Парку природе Пива.

Пројекат је финансиран од стране министарства туризма, екологије, одрживог развоја и развоја сјевера.

БЛИЗУ 4 МИЛИОНА ЗА СПОРТСКУ ХАЛУ У ПЛУЖИНАМА

Расписан тендер за изградњу објекта

гледаоца подијељених у два сектора, са одвојеним свлачионицама за екипе, одвојеним санитарним чворовима за спортисте/гледаоце, главним улазом са југозападне стране објекта и потребним пожарним излазима на одговарајућим растојањима.

Објекат ће у приземљу имати и канцеларије за администрацију објекта, а на спрату кафе са магацинским простором, шанком и санитарним просторијама. Са овог спрата се приступа трибинама, као и застакљеној пресс ложи, те сервисној галерији.

На другом спрату пројектована је теретана са свим потребним техничким просторима, односно засебним свлачионицама са тушевима и тоалетима. Осим теретане, једна просторија је резервисана за јогу.

(Фото: Општина Плужине/Тендерска документација/Идејно рјешење)

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ НИЈЕ ДАЛО САГЛАСНОСТ ДА УЛИЦЕ У ПЛУЖИНАМА МОГУ НОСИТИ НАЗИВЕ МАКАРИЈА СОКОЛОВИЋА И СИМА ПОПОВИЋА

И Арсеније Гаговић морао на поправни

*У Министарству нијесу прхватили ни предлог да
једна улица добије назив „Пивског прољећа 1943.“*

Министарство културе није дало сагласност Општини Плужине на Предлог програма подизања спомен обиљежја и оцијенило је у допису од 4. децембра да га је потребно кориговати. У Министарству сматрају да спомен – обиљежја не могу носити имена Макарија Соколовића и Сима Поповића, те да Улица Пивског прољећа (посвећена жртвама фашистичког терора почињеног 1943. године у Пиви) није адекватан назив, али да би се сагласност могла добити за назив „Улица страдалих цивила Пиве прољећа 1943“. У Истом допису наводи се и да је образложење да име Арсенија Гаговића буде спомен – обиљежје није потпун.

Предсједник Општине Слободан Делић у допису Министарству 5. децембра детаљно је одговорио на примједбе.

„Дана 04.12.2023. године мејлом смо добили примједбе Комисије за спомен обиљежја на Предлог Програма подизања спомен обиљежја за 2023. годину, који је Министарству достављен у октобру“, наводи Делић и додаје да у Општини сматрају „да је сврха давања сагласности на предлог програма да Комисија утврди да ли постоје околности које су предвиђене чланом 10 Закона о спомен обиљежјима и које спрјечавају да се одрђеном лицу подигне спомен обиљежје, односно да се његовим именом назове улица у одређеној општини“.

Чланом 10 поменутог Закона прописано је да:

„Није дозвољено подизати спомен-обиљежје:

1) за догађај који означава губитак слободе или независности Црне Горе;

2) за догађај који симболизује, односно означава сарадњу са окупатором, његовим савезником или помагачем;

3) за догађај који представља сукоб народа искључиво на вјерској или националној основи;

4) лицу које је било сарадник окупатора, његовог савезника или по-

магача;

5) лицу које је заступало фашистичке, шовинистичке или нацистичке идеје или идеологије;

6) лицу које је осуђено за кривично дјело против човјечности или других добара заштићених међународним правом или је проглашено ратним злочинцем;

7) лицу које је у историји Црне Горе или у историји човјечанства имало негативну улогу.“

Делић истиче да је у примједбама Комисије је наведено да „Макарије Соколовић је имао сарадњу са представницима највиших вла-

Слободан Делић

сти Османског царства те са историјског аспекта улога није до краја разјашњена.”

-Ако за више од 450 година, у смислу наведеног члана, није разјашњена улога личности која је обновила Пећку патријаршију и која је ујединила свој народ, значи да патријарх Макарије Соколовић није био негативна личност, која је сарађивала са окупатором у циљу уништења сопственог народа или стицања личне користи. Напротив, патријарх Макарије је својом дипломатијом остварио добробит за свој народ. Добио све повластице које је имао цариградски патријарх: управљање црквеном имовином, наплаћивање црквених дажбина, наслеђивање имовине оних који су умрли без наследника, потврђивање правила свих еснафских организација, суђење у брачним споровима и предметима кривичне природе, тако да се турска власт није мијешала у ове области, јер је те послове радио патријарх у име патријаршије. У његово вријеме је у манастирима оживјела иконописачка, златарска и преписивачка дјелатност. Умјетност, књижевност и цјелокупна наша култура доживљавају тада својеврсну ренесансу.

Макарије Соколовић је био блиски рођак великог везира Мехмед паше Соколовића и заједно су учествовали у изградњи Пивског манастира о чему свједочи и ктиторска фреска у Манастиру Пива, на којој је приказан ктитор, који поклања Манастир Богородици, а иза њега стоји лице у одежди турског великодостојника – написао је Делић у одговору Министарству културе и медија.

У Примједбама је, подсјећа Делић, даље наведено да је назив Улица Пивског прољећа „неадекватан и потребно га је прилагодити тежини догађаја, јер у супротном упућује на позитивно сјећање, а не супротно, што је и циљ предлагача.“ Дат је предлог да се улица назове „Улица страдалих цивила Пиве прољећа 1943.“

-Предлогом Програма је предвиђен назив „Улица Пивског прољећа 1943.“, који никако не упућује на исто као на-

зив „Пивско прољеће“ који сте навели у Примједбама. Становници Пиве и млађи нараштаји добро знају шта се десило тог прољећа 1943. године и није потребно додатно назив улице отежавати ријечима „страдалих цивила“. Пива је наставила да живи послије 1943. и да се обнавља и сваке године сви њени грађани, како старији, тако и млађи нараштаји дају помен овим жртвама – поручио је Делић.

У Примједбама за назив улице Сима Поповића наведено је „У ратовима 1912–1913, 1914 – 1918, 1941 – 1945, 1991 – 1995, 1997 – 1999. године страдало у борбама готово на стотине хиљаде војника са аспекта жртве сваки од њих заслужује поштовање и посвећеност, али се ради о великом броју чиме би истицање једног броја било стављање у повлашћени положај у односу на друге.“

-Тачно је да је у наведеним ратовима страдало на хиљаде војника и да са аспекта жртве сваки од њих заслужује поштовање и посвећеност, али Симо Поповић је постхумно одликован Орденом за заслуге у областима одбране и безбједности првог степена и био је прва жртва копнене агресије из правца Албаније према рејону карауле Кошаре и карауле Морина. Напомињемо да у Пљевљима постоји Улица Предрага Леовца, који је погинуо послије Сима Поповића- сматра Делић

У Примједбама за назив улице Арсенија Гаговића наведено је да је “непотпуно образложење са доста непровјерљивих података, без поткријепљених извора и чињеница”.

-О личности архимандрита писали су академик др Обрен Благојевић, Никола Н. Томић, Проф. др Драгољуб Живојиновић, др Владимир Ђоровић, проф. др. Слободан Лукић и многи други. Удружење Пивљана Подгорица и Општина Плујине издали су Зборник радова са Научних скупова одржаних у Пивском манастиру 27. августа 2007. и 2009. године под називом Архимандрит Арсеније Гаговић и његово доба. Напомињемо да у Жабљаку постоји Улица Арсенија Гаговића, па смо мишљења да и Плујине заслужују да имају улицу са његовим именом, имајући у виду

да је био Пивљанин, игуман и обновитељ Манастира Пива – поручио је Делић, додајући да су „ у изради Предлога Програма подизања спомен обиљежја учествовали су представници различитих политичких субјеката и друштвених чинилаца“.

- Један од чланова је доктор историје. Једногласно је усаглашен Предлог Програма у коме је предложено да се називи улица дају по личностима и догађају који то заслужују и важни су за локалну заједницу, а нису у супротности са чланом 10 Закона о спомен обиљежјима. Сматрамо да локална заједница треба да дефинише и предлаже имена значајних личности за своје подручје, а некоректно је да неко ко није проучио историју Пиве одлучује, да ли одређена личност или догађај заслужују да улица носи назив по њему – заључио је Делић додајући да је у примједбама тражено да се нагласи да ли се и у ком случају ради о преименовању улица, те да су наведене улице су имале привремене називе које је одредио Предсједник Општине својом Одлуком.

Након Делићевог одговора, Министарство културе, односно његова Комисија за спомен обиљежја, остало је при својим ставовима, осим у случају Арсенија Гаговића.

Допис Министарства културе објављујемо у цјелости.

У односу на достављени одговор на примједбе Комисије за спомен-обиљежја, Комисија указује сљедеће:

- у односу на личност Макарије Соколовић:

Током своје окупације на подручју Балкана као и на другим окупираним територијама Османско Царство се служило давањем разних повластица и уступака у циљу придобијања за сарадњу окупираних становништва. То се нарочито односи на оне који су учествовали у саставу османске војске, као што је случај са деспотом Ђурађом Бранковићем, чија је јединица учествовала у саставу османске војске у освајању Цариграда, 1453. године, који је био средиште тадашњег православља итд. Тако је и султан Сулејман 1557. године, у циљу држања освојених територија и народа по-

корним, својим султанским актом основао Пећку патријаршију и ставио на њено чело Макарија Соколовића са главним задатком држања покорених народа у ропству и обезбјеђивање редовног сакупљања харача укључујући и тзв. данак у крви. Султан Сулејман као врховни властодржац на освојеној територији, основао је Пећку патријаршију у циљу служења његових империјалистичких, односно освајачких циљева. Стога се не може дати сагласност за подизање спомен обиљежја Макарију Соколовићу, а у вези са ставом 4 и 7 члана 10 Закона о спомен обиљежјима.

(Извори: Станоје Станојевић,

Историја српског народа - на страни 310. наводи „за Макарија не може сигурно рећи да ли је и сам радио на томе да се обнови организација Српске цркве или му је положај патријарха понуђен од државне власти без његове иницијативе.“ Под државним властима сматрају се османске власти. Владимир Ђоровић, Историја Југославије, Београд, 1989 - на страни 310. наводи да је у обнављању Пећке патријаршије видео „турску добру вољу да задовољи Србе“. Даље, Мирко Мирковић, Правни положај и карактер српске цркве под турском влашћу, Београд, 1965 - на страни 87. сматра да удио Мехмеда Соколовића није био пресудан, нити је то био плод његове патриотско-сентименталне наклоности, него је тај његов потез заправо оснажио Османско Царство и био је у складу с владајућим политичким стремљењима, о чему је Соколовић као велики везир и султанов поданик морао водити рачуна. Васа Чубриловић, Српска православна црква, на стр. 166. мисли да се СПЦ ширила у подунавским земљама те да је имала темељ за свој развој и заштиту у Србима који су или као војници или као виши функционари имали утјецаја у Османском Царству).

2. Пивско прољеће није адекватан термин да би се означио стравичан догађај који се догодио у Пиви, у Другом свјетском рату. Давањем

овог назива оскрнавио би се пијетет према жртвама и догађају који се догодио.

Назив је потребно прилагодити на начин да представља и означава оно што се стварно догодило, да одсликава бит и суштину, не остављајући простор за било каква другачија тумачења. У релеватним историјским изворима предложени термин није утемељен.

3. Комисија је става да, и поред сагледавања појашњења, личност Симо Поповић, не може добити сагласност, а у вези са одредбама Закона о спомен-обиљежјима.

4. На основу поновног сагледавања релевантних извора, узевши у обзир образложење предлагача, личност Арсеније Гаговић испуњава законске претпоставке за давање сагласности.

Сходно изложеном, потребно је кориговати предложени текст, те поновно доставити Министарству на сагласност, уз одговарајући пропратни акт предсједника општине.

Предсједник Општине Слободан Делић одговорио је Министарству културе, па и тај акт преносимо интегрално.

У вашим примједбама од 01.12. 2023. године навели сте да је Макарије Соколовић је „имао сарадњу са представницима највиших власти Османског царства те са историјског аспекта улога није до краја разјашњена.“ да би у примједбама од 11.12. наводите је „Султан Сулејман као врховни властодржац на освојеној територији, основао је Пећку патријаршију у циљу служења

његових империјалистичких, односно освајачких циљева“, те да се стога „не може дати сагласност за подизање спомен обиљежја Макарију Соколовићу, а у вези са ставом 4 И 7 члана 10 Закона о спомен обиљежјима. Наведеним ставовима је предвиђено да је није дозвољено подизање спомен обиљежја:

4) лицу које је било сарадник оку-

патора, његовог савезника или помагача

7) лицу које је у историји Црне Горе или у историји човјечанства имало негативну улогу.”

Ви сте у Одговору на наше примједбе побили свој претходни став да улога патријарха Макарија Соколовића није до краја разјашњена.

У Историји српског народа на страни 206 Станоје Станојевић наводи да је обнављање Пећке патријаршије било последица компромиса између Српске цркве и турске власти. “Баш онда када је идеја о слободи, која је још од почетка турске власти била жива, а по где-који пут и врло интензивна, почела продирати у цео народ, једна српска институција склопила је компромис са турском влашћу, компромис који је био врло повољан за српски народ и који је имао великих и добрих последица у будућности.”

Др Ђоко Слијепчевић у Историји Српске православне цркве Књига II, Београд 2002 године након навођења између осталих и ставове историчара Станојевића и Ђоровића, које

Министарство културе и медија

сте навели у вашим примједбама, на страни 305 наводи "Као што је сигурно, да без пристанка Велике Порте не би могло доћи до обнављања Пећке патријаршије исто тако је, чини нам се, мало вероватно, да је иницијатива за ово дошла од ње. Морао је неко из средине српских црквених људи указати на то, да је измирење са српским народом могуће само онда ако се Србима врати бар црквена самосталност. Да је Србима до ње било много стало показао је и покушај смедеревског митрополита Павла." Даље наводи да је чињеница "да је за првог српског патријарха обновљене Српске патријаршије дошао брат (или рођак) великог везира Мехмед-паше Соколовића указује на две могућности: или је иницијативу за обнављање Патријаршије дао сам Макарије или га је његов брат Мехмед-паша упозорио на могућност, да се у новонасталим могућностима може обновити патријаршија." У истом дјелу на страни 307 - 308 Слијепчевић наводи за патријарха Макарија "Свака област његовог сложеног и плодног рада показује

човека озбиљног и мудруг, који добро зна шта хоће. Обнављајући Пећку патријаршију он је, стварно, васпостављао нарушени црквени и канонски поредак у њој онако какав је он био у Српској цркви у време њезиног пуног цветања. Што се и у обновљеној Пећкој патријаршији трајно очувао и ревносно примјењивао саборни принцип и избегавала самовоља то је заслуга рада патријарха Макарија." У овом периоду Српска црква је "под турским ропством претварала уску српски средњевјековни сабор у широко српско претставничко тело, уводећи у њега ниже свештенство и народне претставнике, о којима је било опште уверење да могу заступати цели српски народ..." Слијепчевић закључује на страни 308 да отпада "претпоставка Станоја Станојевића да је "главни мотив код његовог (Макаријевог) брата за обнављање Пећке патријаршије можда и био да своме брату створи добар положај" Макаријев положај био је много више ризичан и одговоран, него добар у смислу како је то Станојевић схватио. По ономе

што је урадио и постигао, Макарије је целој својој епохи утиснуо неизбрисив печат своје снажне личности."

У Примједбама и даље негирате назив „Пивско прољеће 1943. године“ наводећи само назив „Пивско прољеће“ који никако нема исту симболику као „Пивско прољеће 1943“. Наводите да у „релевантним историјским изворима предложени термин није утемељен“, зар је потребно да називи улица буду историјски утемељени термини, важно је да је догађај, који представљају, значајан догађај и да се на овај начин одаје почаст масовном страдању људи у складу са Законом о спомен-обиљежјима.

У Примједбама не дајете сагласност на назив Улице Сима Поповића. Чланом 5 став 1 тачка 3 је прописано да се под истакнутом личношћу сматра „...истакнути учесник ослободилачког рата, устанка или покрета“. Симо Поповић је био редовни војник - граничар у Војсци тада заједничке државе Југославије. Слободу отаџбине - Југославије бранио је као редовни војник на Косову и Метохији у строју 53. граничног батаљона. Батаљона који је бранио најтежи и најсуровији дио државне границе према Републици Албанији. Био је оличење војничке храбрости у саставу вода за интервенције који је извршавао најтеже и најсложеније задатке. Прва је жртва копнене агресије из правца Албаније према рејону карауле Кошаре и карауле Морина. Смртно рањен рекао је мајору: „Мајоре, ја сам већ мртав, а ти спашавај своју главу.“ Погинуо 11. априла 1999. године на потезу између караула Морина и Кошаре, у покушају да се његов вод споји са војницима који су бранили рејон карауле Кошаре.

Постхумно је одликован је Орденом за заслуге у областима одбране и безбједности првог степена.

Сматрамо да са наведеним додатним објашњењима Предлога Програма подизања спомен обиљежја можемо добити Сагласност у складу са чланом 8 Закона о спомен обиљежјима.

Отворен Новогодишњи сајам локалних производа у Никшићу

У Спортском центру у Никшићу 23. 12. отворен је 10. јубиларни Новогодишњи сајам локалних производа, који је већ у првим годинама одржавања превазишао оквир локалног. Са сајма је поручено пољопривредним произвођачима да користе средства из европских фондова.

Током три дана посетиоци су на преко 200 штандова имали прилику да пазаре разноврсне пољопривредне производе, производе од тканине, сувенире, љековито биље и разне умјетнине.

Предсједник Општине Никшић Марко Ковачевић казао је да ће сајам допринијети афирмацији домаћих производа, додајући да ће имао и хуманитарни карактер, јер је ове године 15 најугроженијих породица добило пакете домаћих производа.

„Овом приликом поручујем свим нашим произвођачима да ће у Општини Никшић увијек имати сигурног и поузданог партнера, те да ћемо са оваквим и сличним активностима наставити и у наредном периоду“, казао је Ковачевић свечано отварајући сајам.

Да је сајам у Никшићу сваке године све бољи увјерио се и министар пољопривреде, шумарства и водопривреде Владимир Јоковић, који је казао да му је овај „дражи од оста-

лих“.

„Како чух ово је десети сајам и није лако доћи до броја десет, а знам да је тешко почети, али видим сваке године све је боље“, казао је Јоковић.

Пољопривредним произвођачима је поручио да је Министарство њихова кућа, уз жеље да наставе успјешну сарадњу као што је била у претходном периоду.

„Да помогнемо све што можемо, да учинимо да би пољопривреда у Црној Гори ишла напријед, а да би наши пољопривредници живјели што је могуће боље, јер нико у овој држави на часнији, достојанственији, поштенији начин не зарађује своју кору хљеба, и рекао бих на тежи начин, као што су пољопривредни произвођачи. Вјерујем да овај сајам даје свима прилику да видите све најквалитетније производе“, казао је Јоковић.

Навео је да је Министарство помогло Општину Никшић са преко 500 хиљада еура, а у посљедње двије, три године преко ИПАД програма укупно је дато 2 милиона и 700 хиљада.

Јоковић је казао да имају значајна средства и позвао произвођаче да их користе.

„Имамо и те како значајна средства преко ИФАД-а неких 20-ак милиона, и преко европских фондова ИПАРДА 63 милиона, па и одавде

порука Општини Никшић, Плужине и излагачима из цијеле Црне Горе да тражите та средства, да аплицирате, да повучемо, да више производимо, да мање увозимо“, поручио је Јоковић.

Овогодишњи партнер Сајма је била и Општина Плужине. Предсједник те општине Слободан Делић казао је да је пријатно изненађен бројем излагача и вјерује да ће исто тако бити велики број посетилаца.

„Ово нам само говори шта пољопривреда значи за читаво друштво. Без пољопривреде нема здраве, ни јаке државе. Могу да кажем да смо за моје Пивљање планирали преко 500 хиљада директних субвенција за пољопривреду“, казао је предсједник Општине Плужине.

Сајам је подржала микрокредитна институција „Алтер Модус“, а директор филијале у Никшићу Велибор Николић поручио да је један од кључних стубова на које „Алтер Модус“ базира своје пословање подршка локалним произвођачима у њиховим бизнисима.

Хор „Захумље“, КУД Пива, етно појац Тијана Вучетић, народни гуслар Горан Перовић Цуца учествовали су у културно-забавном програму.

Сајам је трајао до недјеље 24. децембра.

КУД "Пива"

Специјални додатак

Комарница

Ровчанин: Градња хидроелектране на Комарници не угрожава биљни и животињски свијет

Студије које су урађене показују да градњом хидроелектране Комарница неће бити угрожен биљни и животињски свијета на том простору, казао је у изјави за медије током једне од бројних полемика о оправданости потапања кањона Комарнице директор Електропривреде Црне Горе (ЕПЦГ) Никола Ровчанин, који је због преласка на другу дужност средином новембра поднио оставку.

Он је поновио став представника ЕПЦГ да би градња хидроелектране за грађане и државу значила многу у финансијском смислу.

"Гледајући садашње цијене стује она би произвела око 34 милиона еура годишње, што су значајна средства у овом моменту, а да се не говори о другим финансијским беневитима када су у питању општине Шавник и Плужине", рекао је Ровчанин.

Грађански и еколошки активисти који се противе турбинама на ријеци Комарници организовали су протестно едукативни камп под слоганом "Мисли бистро" како би послали поруку да неће дозволити градњу хидроелектране на истоименој ријеци.

Ровчанин је казао да разумије активности еколога и да им је "задатак да покажу ону искључиво еколошку страну", а да са друге стране "имамо привредни интерес, а такви су и енергетски пројекти".

"Када је у питању пројекат Комарнице, то је историјски пројекат који се развија деценијама, и у финалу долази до ескалације и продубљивања проблема са еколошког аспекта. У току је израда техничке документације, идејно рјешење је

завршено, елаборат о утицају на животну средину је отприлике финале овог процеса и чекамо сагласност на тај елаборат. Елаборат је од комисије Агенције за заштиту животне средине добио велики број коментара и примједби, и рок за њихово отклањање је 850 дана. Ту се везују коментари и примједбе за биљни и животињски свијет, ми имамо другачија истраживања и студије", ре-

Никола Ровчанин

као је Ровчанин.

Додао је да без добијања сагласности на елаборат нема наставак пројекта.

"Оно што ми имамо је потпуна еколошка одрживост овог пројекта", рекао је.

Навео је и да што се тиче екологије да су сва истраживања, о биљном и животињском свијету показала да ниједна врста биљна нити животињска неће бити угрожена јер је њихово станиште и узводно од саме акумулације.

"У свом развоју овај пројекат је неколико пута мијењао своја техничка рјешења - па је почетна кота била 828 метара надморске висине па је због заштите Шавника спуштена на 818, затим због заштите ушћа ријеке Буковице и Бијеле на 816, па на крају на 811 због заштите кањона Невидио".

Ровчанин је додао и да је техничким рјешењем додата и једна нова проточна турбина како би се обезбиједио бољи ток.

Истакао је и да када је у питању екологија да је пројекат Комарнице је у односу на све остале хидроелектране из области хидроенергије "еколошки најодрживији пројекат".

"Студије показују да нема угрожености биљног и животињског свијета на том простору. Комисија је дала рок за отклањање неправилности до 850 дана и оног момента када Агенција за заштиту животне средине да сагласност онда креће друга фаза поступка - то су преговори са финансијским институцијама и расписивање међународног тендера за набавку опреме и извођење радова на самој хидроелектрани", рекао је Ровчанин.

У касним поподневним сатима коначно смо га примијетили - на гребену падине. Длака му је накостијешена, а велике, тамне очи фиксирају тачку у даљини, будне. Стадо пасе ниже на првој свјежој трави степа. Сваких неколико секунди, једна од њих подиже главу, њушећи вјетар.

Одједном, продоран звиждук експлодира у ваздуху. Дивокозе реагују инстинктивно на позив упозорења, све одједном скачу у акцију.

Монокуларом пратим њихове течне покрете док јуре низ брдо. Кад уђу у велико снијежно поље, срце ми прескочи. Сиви предатор јури грациозном снагом. Вук самотњак, чупавог репа на крају мршавог, влакнастог тијела.

Отворених уста, вук јури за запрештеним плијеном. Али откривен је прерано. У потјери која је услије-

Преграђена и осуђена на пропаст

Rewilders мисија // Поглавље 8 // Црна Гора

дила, дивокозе јуре кроз нераван терен остављајући за собом предатора, пораженог. Лов је завршен.

„Нећеш моћи да вјерујеш! Дођи! Дођи!” – Сљедећег јутра Vrais се враћа у камп након истраживања околине, узбуђено блиставих очију.

Сада су му обје руке кржаве. Једном држи тибију, а другом забија нож дубоко у зглоб кука.

„Ово је најдивље месо које ћемо икада јести” – тврди он док један задњи дио отпада од тијела уз гласно крцкање – „Вукови су уловили

дивокозу!”

Животиња је пала синоћ - на мање од 100 метара од нашег шатора. Глава, унутрашњи органи и предња нога су прождерани, остало је остављено за касније. Обје задње ноге носе трагове зуба нанијетих током јурњава.

Док Vrais скида кожу са ноге и сијече је на комаде, ја сакупљам дрва и ложим ватру. Кувамо месо са самониклим зачинским биљем и једемо ручак на сунцу, очију упртих у врхове с друге стране клисуре.

Налазимо се у планинама Црне Горе у потрази за *Rupisarpa rupisarpa balcanica*, подврстом дивокозе која је ендем овог региона - пола антилопа, пола коза.

А разлог зашто их тражимо је тај што су то вјероватно најкарактеристичнији становници овог крашког станишта. Старосједиоци земље у којој киша и снијег који се топи полако продиру у земљу, нестајући у невидљивом свијету ријека и језера. Подземни резервоар који храни бунаре неких од посљедњих ријека слободног тока Европе.

Дању, балканске дивокозе пију воду са истих тих извора. Током ноћи, оне улазе и искачу из наших снова.

Конечно почињемо да се спуштамо, зиму остављамо иза себе. Силазећи са планинских пашњака, наилазимо на прво дрвеће које дрхти голо на вјетру. Како се даље спуштамо, све више и више листова избија из својих пупољака, формирајући крошњу зелене боје која је скоро флуоресцентна.

Тада букова шума уступа мјесто ливади гдје вода цури и избија из земље. Носи хладноћу зиме, али и мирис прољећа. Жабе крекећу поред базена пуних јаја. На дну се крију тритони. Ватрени даждевњак надгледа мјесто догађаја.

Ово је извор ријеке Комарнице, а ми смо ту да пратимо њен пут.

Стрме кречњачке литице надвишују нас, стотине метара високе. Усамљени борови хватају провалију са откривеним коријењем. Бујна шума се држи за стране.

На дну клисуре, јаче стежем весло. Окружена сам пјенушавом водом, гледам *Braisov* сплав како се појављује и нестаје у таласима испред мене. Љута хука ријеке одјекује о стијене као далека грмљавина. То је мој први пут на пак-рафту у дивљој, бијелој води, и нервозна сам.

Brais стаје у вртлогу након сљедећег бука и маше ми са великим осмијехом. Тај брзак је био тежак, али успио је. Сад је мој ред. Биће ту у случају да нешто крене по злу.

Дубоко удахнем и усмјеравам прамац ка буку. Кад напокон уђем, та-

лас ме подиже и вуче напријед. Ваздух је влажан од прскања. Чини се да вода долази са свих страна.

Одједном се појављује велика стијена која ми блокира пут. Једва је заобилазим, док ме струја скоро не преврне. Таласи адреналина ударили су ме у исто вријеме када и ледена вода. Сада сам постранце, али још увијек у свом сплаву. Уз неколико снажних потеза, исправљам чамцац, плутајући низводно, узбуђена.

Након што смо тог дана направили камп, сједим на малој плажи од бијелог опраног шљунка и посматрам змију која пеца близу обале. Попут ње у води, мој ум стално зарања у иста питања, изнова и изнова: Колико ће се високо попети вода ако поплаве кањон? Хоће ли та древна стабла уз падину бити потопљена? Гдје ће змија отићи?

Неколико километара низводно, државна предузећа - електропривреде из Црне Горе и Србије желе да изграде хидроелектрану, стварајући акумулацију дужине више од 17 км, која би потопила све што смо видјели и доживјели.

Покушавам да замислим ту масу воде преко себе, погађајући линију водене површине на сунцем обасјаним литицама. Брана би била висока 171м.

Прошло је седам дана веслања овим угроженим дијелом ријеке. Седам дана страхопоштовања према ономе што јесте, и туге за оним што би могло да буде изгубљено.

Ријетко богатство дивљих станишта гдје бијесна бијела вода тече

кроз старе шуме. Гдје водопади прскају у тихе базене прозирног смеарага. Гдје ноћу свици освјетљавају клисуру као звијезде луталице.

Током ове седмице, кањон почињемо да доживљавамо као свијет за себе - уточиште.

А то је оно што кањони заправо јесу - сигурни простори заштићени од људских и климатских стресора. Уточишта у којима се флора и фауна може развијати и опстајати без сметњи.

Онда, у једном од наредних дана доживљавамо да ток престаје. Нетакнута Комарница улази у вјештачко језеро и умире.

Њено гробље је Пива, акумулација коју је створила огромна хидроелектрана изграђена 1970-их година. Некада и сама ријека слободног тока, Пива је била преграђена и осуђена на пропаст. Педесет година касније, то није ништа друго до устајала топла бара посута плутајућим острвима крхотина.

У њеном неплодном пејзажу, више него икад разумијемо зашто се наши партнери у Црногорском друштву еколога чврсто супротстављају електропривредама које сада циљају на Комарницу.

Хоћемо ли дозволити да преостале дивље ријеке Европе постану још једна индустријска локација? Још један извор профита за неколицину?

**Текст: Eva Hubner,
активисткиња
Фотографије:
Brais Palmas, еколог**

Спасавање невиђеног: битка против хидроелектране на Комарници

Пјенушава, сафирна вода хучи између сребрнастих кречњачких стијена, високих до 300 м. Лиснате папрати и здепаста стабла букве држе се за стране ових зидова као да не постоји сјутра. Изнад воде, скоро да можемо замислити митске змајеве и виле како лебде на топлим ваздушним струјама, борећи се за контролу ваздушног простора, док цвијеће врви од оса, буба и пчела. Штавише, чиопе и ласте роне и ковитлају се, подстакнуте зововима својих младих. Далеко испод таласа и вртлога, обиље водених мекушаца, шкољкаша и других бескичмењака који су ту присутни од миоцена настављају да напредују у овим водама.

Ово је сцена којој бисте били свједоци да сте прије 1.000 година ушли у кањон Невидио, дио ријеке Комарнице дуг 2 км. Кањон Невидио преводи се као „Невиђени кањон“, заиста, такав је остао, нетакнут од човјека, све до недавно. Тек 1965. године тим локалних планинара препрешачио је кањон цијелом дужином, засадивши прве смјеле човјечије кораке у овој далекој дивљини.

Док сам се пењала, плувала и тегурала сопственим путем кроз кањон деценијама касније, нијесам могла да замислим чудо које су ови неустрашиви истраживачи осјећали када су се нашли у овом нетакнутом екосистему. Никада се нисам осјећала тако изгубљено у простору и времену као овдје, фолклор и екологија испреплетани заједно да би створили осјећај безвремености који отупљује ум.

Али док сам зурела у плаву пругу која се ширила између кречњачких плоча, обузела ме је унутрашња тјескоба коју дијеле многи Црногорци. Комарница ће ускоро бити

преграђена, њен биодиверзитет и еколошки интегритет заувјек потопљени резервоаром који ће држати стотине метара бетона. Ово је био разлог мог доласка у Црну Гору. По позиву локалног еколога, дошла сам да документујем ставове мјештана, научника и активиста око бране на Комарници.

Милица

„Бране дијеле, ријеке уједињују. Влада испира мозак нашим људима, брана мора бити заустављена“.

Ове оштре ријечи упозорења су у оштром контрасту са глатким тоновима цеза који ублажавају атмосферу модерног бара на отвореном гдје седимо. Милица Канкараш је музичарка, активисткиња и светрана еколошка суперхероина.

Упознала сам је у топлој пријестоници Црне Горе. Свако ко је посетио то мјесто у августу као и ја, знаће задовољство боравка у граду који се налази у здјели планина, чији зидови блокирају све бенигне повјетарце и концентришу топлоту као лупа. Док сам излазила из аутобуса и пролазила поред апотеке, њен неонски зелени знак означавао је хладних 42°C.

Сједјели смо за столом поред корита које, када не пресуши због јаког летњег сунца, доноси благи ток воде из ријеке Рибнице. Тај бар је популарно састајалиште умјетника, музичара и других слободоумних душа – савршено мјесто за упознавање са тешкоћама Комарнице.

Бране нијесу доносиоци зелене енергије и просперитета, како неки људи овдје мисле“, каже Милица. Посљедњих деценија забиљежен је тренд изградње брана широм Европе, а посебно на Балкану који обилује планинама и брзим ријекама. Вођене политичком похлепом

да зараде новац од хидроенергије, политике изградње брана драстично мијењају ријечне екосистеме. Заустављањем протока воде, оне такође заустављају природни проток хранљивих материја низводно и блокирају рибу која мигрирајући покушава да плива узводно да би се размножавала. Акумулације такође плаве околна станишта, мијењајући састав земљишта и вегетацију, једна студија о ријечи Мињо у Португалу показала је драстично смањење биљног диверзитета у областима које окружују брану. Овај недостатак разноврсне вегетације смањује погодност станиште и за копнене врсте, што значи да утицај брана иде даље од саме промјене токова воде.

Штавише, енергија коју генеришу бране мала је у поређењу са енергијом вјетра или сунца, процес изградње траје дуже и, када се једном изграде, бране се ослањају на падавине – што је све непредвидивији феномен у контексту климатских промјена. Штавише, далеко од тога да представљају зелену алтернативу фосилним горивима, резервоари створени бранама заправо најчешће додају гасове стаклене баште у атмосферу, пошто плавлена великих површина земље доводи до изградње органске материје, током које се ослобађа метан.

И то су само еколошке посљедице, процјењује се да је 80 милиона људи расељено због пројеката изградње брана широм свијета. Грађевински радови и поплаве из акумулација расељавају читаве заједнице, од којих су многе принуђене да напусте свој дом и земљу без икакве накнаде. Они који одлуче да остану суочени су са загађењем, измијењеним циклусима вода, измијењеном микроклимом, па чак и земљотресима узрокованим повишеним притиском воде у земљишту које ок-

ружује резервоаре, што погоршава већ постојећу тектонску напетост.

Политичка ситуација у Црној Гори је тешка, корумпирани званичници виде изградњу бране као добру прилику за добијање међународних инвестиција. Међутим, пројекат изградње бране Комарница, главни дио државне стратегије развоја енергетике, дијеле двије корпорације: Електропривреда Црне Горе и Електропривреда Србије. То значи да ће велики дио потенцијалног прихода истећи ван наших граница. У међувремену, Влада говори мјештанима да ће брана створити нова радна мјеста у грађевинарству и туризму, нудећи 2.000 еура надокнаде онима који ће бити пресељени. Иако ово може изгледати оскудна сума у замјену за губитак нечијег дома и природом даних услова за живот, ово је сума коју многи локални фармери никада нијесу видјели, многи ускоче у ту прилику, наивни ка чињеници да је то оскудна сума за преживљавање у модерном потрошачком друштву без посла и плаца ком би се могли вратити.

Бато

„Живот је овдје тежак, госпођо. Брана нам доноси наду.”

Тек сљедећег дана открила сам колико је заиста ефикасна владина стратегија испирања мозга. После ноћи у хостелу и јутра проведеног у истраживању старог града Подгорице уз јак локално скуван еспресо (пола шоље је био шећер, комбинација глукозе и кофеина једнака је ракетном гориву) и буреком (балканско пециво величанствено пуњено домаћим сиром), нашла сам се у аутобусу који је кривудао укосницама према планинском сјеверу Црне Горе.

Након што сам искочила на удаљеној раскрсници без икаквог телефонског сигнала и без познавања локалног језика, чекала сам свој превоз. Треба да кампујем на малом имању, Орловом гнијезду, названом тако по пару сурих орлова које је могуће видјети како лете изнад својих гнијезда на литицама кањона на којима почива и ресторан. Посао је

овдје породична ствар, а власников отац Милан понудио ми је превоз. Недуго касније се појавио, ударајући по макадамском путу у похабаном BMW-у и поздравивши ме срдачним осмијехом добродошлице. Након топлог руковања, ушла сам и он је наставио да ми одушевљено прича о локалном крају (претпостављам) на црногорском (од којег ништа нисам разумјела), шареним словенским интонацијама које су истицале његове веселе узвике.

У једном тренутку зауставио је ауто на путу и отрчао да ми отвори врата. Изашла сам и, пратећи његов упирујући прст и поносан поглед, схватила о чему је све вријеме говорио. „Кањон Невидио!” узвикнуо је, у његовом гласу се читовао дубоко укорјењен понос.

„Дивно!” Одговорила сам, користећи једну од неколико ријечи његовог језика које сам познавала.

„Невјероватан.”

И било је – кречњачке литице прекривене шумом стајале су са обје стране невидљивог понора, скривајући биолошку разноврсност далеко испод. Мој први сусрет са Комарницом био је још више обавезујући када сам стигла у Орлово гнијездо. Након још неколико километара дуж пута који се држи стијена, срдачно су ме дочекали власник Бато и његова супруга. Иако сам стигла усред ужурбане смјене за ручак, Бато је одвојио вријеме да ми покаже најбоље мјесто за камп и узбуђено је указао на гнијездо сурих орлова. Сам ресторан се налазио на врху литице и имао је невјероватан поглед на један крај кањона којем су гости могли да се диве са софа направљених од бала сијена.

Туристичка индустрија је тек недавно стигла у овај дио руралне Црне Горе, балканске нације у раз-

Комарница - Фото: Добрица Митровић

воју, чији велики дио сеоског становништва излази из кругова самосталних пољопривредника, које су креирали њихови преци стотинама година. Било је лако романтизовати ово мјесто, живописно офарбане дрвене куће прошаране дуж пејзажа, док коњи и запрежна кола редовно замјењују аутомобиле за превоз сијена и друге робе између сеоских имања. У позадини вребају планине Дурмитор, чији индиго, снијежни врхови шапућу древне народне приче. Вукови, медвједи, рисови и вепрови и даље лутају шумама, вршне грабљивице које обликују ријетке, нетакнуте европске екосистеме, али и представљају узрок великог незадовољства сточара када се усмјере на њихову стоку или кошнице. Образовање и инфраструктура тек почињу да се вијугају ка овим крајевима; живот остаје тежак за многе који овдје одлуче да живе.

„Видиш ли тај кањон?” питао ме је Бато. „300 метара дубине. Сваког дана моја бака се спуштала по воду и носила је са собом. Сваки дан, љети и зими, по сунцу, киши и снијегу. Живот овдје није лак, знаш. Веома је тешко. Наше село - нама вода треба за туризам, а туризам за посао. Без посла, ми се само бавимо пољопривредом и живимо онако како су живјели моји деда и бака, и њихови деда и бака.”

Провирила сам преко стјеновите ивице литице, лабаво камење се рушило, одбијајући се од стабала жбуња и дрвећа које се усудило да израсте пред таквом вратоломијом. Иако сам обично расположена за високо авантуристичке активности, једва сам могла да схватим спуштање у кањон у једном комаду, а камоли да се поново пењем носећи литре воде. Сада цијеви снабдијевају Бата и његове муштерије водом, али његове ријечи навеле су ме да схватим како перспектива економског подизања заправо представља наду за коју се многи овдје држе.

Једно од обећања продатог сељанима је да ће брана донијети нова радна мјеста током процеса изградње као и током рада електране. Али сурова реалност је да већина мјештана нема образовање или искуство за обављање ових послова, што значи да се плате неће задржати у овом подручју. Штавише, бука и разарања изазвана грађевинским радовима, фабрике бетона и друга постројења уништиће природни мир и љепоту која привлачи туристе, тако је било и у другом граду, Плужинама, даље низ ријеку када је 1975. изграђена брана Мратиње.

Кирси

„Брана је економска, социјална и еколошка бесмислица.”

Kirsi Niivaerinen је финска експерткиња за одрживи туризам која живи и ради у Црној Гори од 2006. године. Живи локално, заљубила се у природни мир овог подручја и након шест година у главном граду одлучила је да Пошћење у Шавнику надомак Комарнице учини њеним домом. Срела ме је у Орловом

гнијезду, гдје смо разговарале док смо сједјеле на стијени која гледа на кањон, а придружила су нам се и њена два пса спасиоца Вања и Папи који су се повремено убацивали уз пискање и шмрцање да дају своје мишљење.

Кирси ми каже да је Комарница званични кандидат да постане Emerald подручје и да има велике шансе да постане NATURA 2000 подручје, то јест дио европске мреже заштићених подручја од посебног интереса за очување, захваљујући њеној еколошкој разноликости и интегритету. Долина Комарнице такође има потенцијал да постане дио Националног парка Дурмитор који је под заштитом UNESKO-а, али ниједан од ових уступака неће бити учињен уколико брана буде изграђена.

Штавише, није урађена објективна процјена утицаја на животну средину (Елаборат о процјени утицаја), еколошки подаци за коришћени за израду Елабората били су стари и до 30 година, остављајући број врста и мјерење аспеката екосистема веома застарјелим. Пројекат би требало да кошта преко 300 милиона еура, али је недостатак финансијских средстава одложио почетак. Кирси верује да је ово грубо потцјењивање трошкова и да ће пројекат, ако буде започет, највјероватније бити заустављен, остављајући то подручје ничијом земљом, потпуно девестираном.

„Црна Гора је најбоља локација за соларну енергију, љети добија до 11 сунчаних сати дневно“, каже ми она. „Опремљена соларним панелима, појединачна домаћинства би умјесто тога могла директно да имају користи од локалне климе.”

Према њеном искуству, одрживе социо-економске алтернативе су веома очигледне и игнорисане. Подручје већ припада транснационалној Via Dinarika траси, и док смо се враћали пролазећи кањон Невидио, Кирси је такође представила и Топ стазе - националну мрежу бицикличких стаза која омогућава корисницима да креирају своја путовања кроз планине, језера и дуж обала.

„Рурални туризам са локалним

домаћинствима има, посебно након пандемије, добре могућности за развој органске пољопривреде, авантуристичких путовања, камповање, планинарење, бициклизам, кањонинг, туризам за очување дивљих животиња... све под вођством породичних предузетника“, објашњава она. „Младима нијесу потребне хидроелектране. Оно што им је потребно је добро управљање дестинацијом, укоренење у локалним заједницама и њиховим предностима. За то је потребна стратегија, са акционим планом и одговорним људима, добром комуникацијом, образовањем, приступачним путевима и модерним маркетингом. Ништа од овога се тренутно не дешава овдје, упркос неописивом потенцијалу.

У септембру 2022. године, жалба за изградњу бране поднијета је од стране Црногорског друштва еколога Бернској конвенцији, првој међународном тијелу за очување природе. Упркос подршци Конвенције, напредак је спор и заустављање изградње бране остаје бирократска главобоља.

Дејан

„Још једна ствар прије него што скочите: ова ријека је жива. Уживајте у њој, поштујте је и не заборавите да погледате горе.”

Следећег дана, послје ноћи пуне хора цикада и сирупасте свјетлости пуног мјесеца, рано сам устала да се нађем са Дејаном, локалним кањонинг водичем и активистом. Црногорац, годинама води посјетиоце кроз планине и ријеке, а данас сам се придружила његовој групи кроз кањон Невидио. Кањонинг укључује планинарење, пењање и пливање низводно ријеком. У нашем случају, обукли смо мокра одијела од 7 мм да заштитимо тијело од ледене воде која се срушила са масива Дурмитора са сјевера, и овдје заронила.

Провели смо два сата у кањону, литице су понекад постајале толико уске да смо морали да се стиснемо бочно како бисмо прошли. Громаде камења зауставиле су се у базенима, међу литицама, високе неколико

метара, са којих је требало скочити, а стијене су биле клизаве под ногама и рукама док сам настављала да се пробијам између њих. Урадила сам како је Дејан рекао и застала да подигнем поглед, сјајна азурна трака провлачила се између литица изнад моје главе, нудећи прозор до спокоја изнад ужурбане живе водене клисуре. Осјећај вашег тијела потопљеног у ледену воду док вам се глава пече на 30°C само је додао чудан, онострани осјећај кањона. Тек понека пластична флаша захваћена вртлогом распукне мјехур нетакнуте природе, лебдећи стражари људског свијета који су успјели да задргу и у овај скривени рај.

Након последњег скока низ водопад, изненада су се литице размакле и сјајна сунчева свјетлост је испунила базен гдје смо се сада окупали. Прешли смо Невидио, видјели Невиђено. Након успона уз стијене и пјешачења по стјеновитом путу, вратили смо се на почетну тачку и поново ушли у људски свијет. Дио Дејановог доживљаја турнеје за госте је да их након авантура почастити обилним црногорским ручком. Док смо сједјели и ћаскали, сви су били у сличном страху као и ја због судбине природних љепота ријека и планина. Јасно је да туристичка вриједност овдје лежи у очувању овог екосистема.

Послије ручка сам се са Дејаном одвезла у други град, Плужине. Када је изграђена брана Мратиње, поплавила је то подручје новоствореним Пивским језером. Узбурканим мјештанима је обећано да ће језеро привући туристе и посао, али изгледа да се то никада није остварило у неком опипљивом броју.

Док смо скакутали стазом кроз планине у добро коришћеном ципу, Дејан ми прича нешто више о својој љубави према крају. Страствени астрофотограф, основао је НВО Никта, посвећену заштити ноћног неба у земљи. „Црна Гора је једина држава на свијету у којој можете видјети Млијечни пут док стојите у главном граду“, поносно ми каже. Имала сам привилегију да из прве руке видим задивљујуће ноћно небо Црне Горе претходних неколико

ноћи, хиљаде звијезда које окружују позадину најдубље црне боје мастила. Не бисте били у криву ако бисте помислили да сте се нашли усред пустиње, хиљадама миља од било ког града или насеља.

„Почео сам да истражујем свјетлосно загађење и његове ефекте, како на екосистеме, тако и на људе након што сам се заиста упустио у астрофотографију“, наставља Дејан. „Желим Црној Гори да добије статус Парка тамног неба, онда можемо имати користи од туриста који долазе да виде нашу природу, а тада ће и наши људи бити подстакнути да је штите.”

Оно што је било најочитије док је Дејан говорио је његов неизмјерни понос везан за Комарницу и за црногорску природу. Увиде у друштвено-политичку ситуацију и локалну историју обогатио је живописним причама о авантурама на отвореном. Комарница је његов дом и живот; ако се ограда, губи обоје.

Разговор нагло престаје када смо стигли до Пивског резервоара, моје крајње дестинације у Црној Гори. Јарко плава маса воде, окружена прљавом, сивом мрљом која се протеже дуж долине, као линија прљавштине која остане након што повучете чеп за купање у кади. Камење, шут и одбачене даске леже у трулежи на ивици воде. Акумулација је утопила/уништила велики дио нетакнуте шуме која је некада лежала са обје стране ријеке.

Вода је била чудног, неприродног изгледа, млијечноплава. Дјеловала је некако у нескладу са дубоким жадом шуме високо изнад. Гола, изложена стијена између језера и дрвећа служила је као визуелни подсјетник на тренутну неповезаност између људи и природе, еколошки мртва ничија земља која се непрестано шири, остављајући ожиљке на пејзажу. Ово је, чинило се, био крај за ове долине шуме.

Пивско језеро представља упозорење за то шта слиједи уколико Комарницу прегради брана.

*Katy Ellis, новинарка
Чланак оригинално писан
за SUSTON Sustainable
Outdoor Magazine*

Кајакаши Комарнице - Фото: Solutions4you

Ко је видио – Невидио

Неколико црногорских удружења за заштиту природе поднело је Секретаријату Бернске комисије жалбу због могуће изградње хидроелектране у једном од последњих дивљих кањона у Европи. Црна Гора до средине септембра има рок да реагује, а активисти и стручњаци у међувремену истрајавају на томе да се мора спречити изградња бране на Комарници.

Дубоким усеком у крашном терену, хрлећи кроз водопаде, букове и слапове, вијуга смарагднозелена река – Комарница. Једна од последњих дивљих река у Европи, а њен кањон један од пет најзначајнијих у Црној Гори, и једини нетакнут. Стрми обронци пуни су живота који је међу њима налазио уточиште и током ледених доба, да би се одатле обнављао у топлијим епохама. Од 88 станишта биљних и животињских врста у Европи овде се скрила четвртина. Исцрпним прегледом екосистема којима је

Комарница богата наука, ипак, још не располаже, јер је њена клисура недовољно истражена. То нарочито важи за пећине у њеном саставу и најужи и најдраматичнији део, кањон Невидио, у који тешко допире и сунце. Невидио је људској ноzi постао доступан тек средином шездесетих година, а и данас му се може приступити само уз ронилачко-алпинистичку опрему и искусне водиче.

Комарница ужива статус споменика и парка природе, номинована је за Emerald и Natura 2000 подручје, а UNESCO и IUCN (Интернационална унија за заштиту природе) су предложили да добије статус националног парка и придружи се постојећем UNESCO подручју Дурмитора и Таре. Непредвидљива река и тајновити кањон Невидио, урезани између планина Војник и Дурмитор, донедавно су били невидљиви и за мапе експлоатисаних и девастираних подручја.

Неодржива рачуница

Ситуација се, нажалост, мења. Влада Црне Горе је 2012. године реактивирала пројекат изградње хидроелектране из 1972. широм Стратегијом развоја енергетике Црне Горе до 2025. Од тада се о пројекту више пута преговарало, да би до одлучнијих корака у смеру реализације дошло непосредно пре политичких промена. Наиме, Влада Црне Горе је 27. августа 2020. (три дана пред изборе) Електропривреде Црне Горе (ЕПЦГ) доделила концесију на изградњу ХЕ. По доступним најавама, ЕПЦГ би у пројекту учествовала са 51% инвестиција и добити, док би мањински партнер, као и у старом пројекту, била ЕП Србије. Упркос надама да ће се након завршетка тридесетогодишње владавине ДПС-а нова управа одговорније позабавити заштитом животне средине, Министарство капиталних

инвестиција је концесију потврдило почетком 2022. године.

Заговорници пројекта се позивају на потребе државе да оствари енергетску независност и убрза транзицију на обновљиве изворе енергије (ОИЕ). На руку им иде актуелна енергетска криза, али, како тврде активисти и независни стручњаци, не и реалне процене стања енергетског сектора ни његових развојних потенцијала, те ненадокнадиве штете од ХЕ Комарница.

За почетак, Црна Гора од енергетске независности и остварења зелене транзиције није толико далеко да би то захтевало жртвовање последњих европских предела очуване природе. Још 2018. године она је из ОИЕ добијала близу 40% енергије, премашивши циљеве тада важећег Националног акционог плана, док је 2020. удео обновљивих извора у укупној производњи електричне енергије износио 53,98%. Активисти истичу и да ЦГ већ сада има капацитет да на међународном тржишту струје периодично наступа као извозник.

Они, дакако, не тврде да се на томе треба зауставити, али наглашавају значај алтернативних праваца развоја. Један од њих је реконструкција електроенергетске мреже, у којој годишњи губици од 15% двоструко премашују предвиђени принос спорне ХЕ (7%), док су четири пута већи од онога што ће од ње у најбољем случају добијати ЕПЦГ. Уз то, теза да становништво мора да пристане на велике хидроелектране ако хоће да од МНЕ заштити мале реке и стане на пут катастрофалном загађењу из ТЕ у Пљевљима не стоји. Наиме, Црна Гора, која већ близу 80% енергије добија из хидролошких, а тек 20% из других ресурса за ОИЕ, располаже и огромним потенцијалом за експлоатацију сунца и ветра.

Штавише, улагањем у ветропаркове и соларне панеле, уместо у хидроенергетику, истовремено би се постигла заштита природе и диверзификација ОИЕ која доприноси стабилности електроенергетског система, али и већа економска исплативост пројекта. Наводи се да

ветропаркови Крново и Можура, у које је укупно уложено знатно мање од 300 милиона евра колико се планира инвестирати у ХЕ Комарница, производе 50% електричне енергије више од њеног пројектованог приноса. Црна Гора располаже и завидним могућностима за искоришћавање сунчеве енергије, која би се, уз то, могла убирати на локацијама које нису од значаја ни за животну средину нити за привреду. Не само стење и кровови – соларним панелима би се, рецимо, могло покривати јаловиште са депонијом шљаке и пепела у Пљевљима, као и одлагалиште чврстог отпада Комбината алуминијума Подгорица и неплодно земљиште око њега, па удео сунчеве енергије у ОИВ подићи са безначајних 0.1%. За то би, како тврде активисти, било потребно уложити око 40 милиона евра, а инвестиција би се исплатила знатно брже него ХЕ Комарница, која по

већини процена у рад не би ступила пре 2032.

Повећање удела соларних електрана и ветропаркова у енергетском миксу земље, уз то, није само жеља еколога, већ и прокламована државна политика. Наиме, Министарство капиталних инвестиција Црне Горе је почетком марта објавило да је у том циљу покренуло посебан програм и договорило финансијску подршку Европске банке за обнову и развој (ЕБРД). Ипак, иако ће, између осталог, улагати у ветроелектрану Гвозд и соларну електрану на језеру Слано, на листи приоритетних инфраструктурних пројеката објављеној почетком године као највећи из области енергетике и даље фигурира ХЕ Комарница.

Активисти тврде да је исплативост експлоатације ХЕ спорна и без упоредбе са алтернативним пројектима. Они истичу да су процене о томе да ће она коштати око 300 ми-

Бољске греде - код извора Комарнице - Фото: Дејан Лазаревић

лиона евра сачињене 2020. године, пре него што су цене грађевинског материјала и опреме кренуле стрмом узлазном путањом. Указују и на то да су процене о њеним приносима рађене без да се у обзир узму климатске промене због којих су ХЕ Перућица и Пива прошле и претпрошле године дале знатно мање, а Пива 2017. године чак двоструко мање струје од очекиваног.

Занемарена је и чињеница да у кањону постоји тектонски расед који доводи у питање изводљивост формирања бетонске бране високе 171м и акумулационог језера дугог око 17км, те стрепње да би коришћење акумулације угрозило стабилност терена, због којих су потенцијални инвеститори одустали од учешћа у пројекту 2013. Пражњење сличног језера на Пиви доводи се у везу са растом инциденције потреса. Зато изградња бране и акумулације за локално становништво,

поред губитка туристичких потенцијала, са собом носе и безбедносне ризике – а због најаве да ће мањински партнер у изградњи и експлоатацији бити ЕПС и закључака да се тако Србија поново меша у витална питања у Црној Гори, изградња ХЕ Комарница би могла да представља ризик и за трусни терен политичких односа у региону.

Неповјерење у власт

Властима наклоњени медији се, у међувремену, разбацују бројкама о економском бољитку за локалну заједницу, најављујући, примера ради, да ће сиромашна Општина Шавник од ХЕ приходовати 2.5 милиона евра годишње. Заштитници Комарнице имају тежак задатак да такве вести демантују једну по једну. У случају конкретних навода, они износе да у концесионом уговору стоји да ће се за Општине Шав-

ник и Плужине заједно одвајати 1% новца од укупног прихода који би генерисала ХЕ Комарница, а који ЕПЦГ процењује на 46 милиона евра годишње, те да Општина Плужине од веће ХЕ Пива приходује око 900.000 евра на годишњем нивоу.

Економски интерес мештана, као ни интерес Црне Горе, ипак, није могуће прецизно коментарисати јер су детаљи пројекта – недоступни јавности. Црногорско друштво еколога (ЦДЕ) је протестовало јер од ЕПЦГ нису успели да добију ни уговор са ЕПС-ом ни идејни пројекат. Да би јавности и властима гласније указали на набројане проблеме активисти за заштиту животне средине и стручњаци су почетком 2022. основали грађанску иницијативу Спасимо Комарницу и крајем марта уприличили алтернативну јавну трибину, након што је руководство ЕПЦГ одбило захтеве да је организује само. Из Спасимо Комарницу такође скрећу пажњу и на то да би овај пројекат био заустављен раније да су нове власти одржале предизборна обећања о поштовању уставних одредби Црне Горе као еколошке државе, увођењу строже контроле рада државне управе и већем укључивању јавности у процесе доношења одлука. Техничка влада Здравка Кривокапића, тако, не би била у прилици да потврди концесију да је одржала реч и донела Закон о влади.

Грађани су, као и у свим сличним ситуацијама, на своје и интересе животне средине били приморани да пажњу скрену и јавним окупљањем. Зато је од 30. априла до 3. маја у Брезницама код Комарнице одржан четвородневни скуп мештана, стручњака и активиста. Будући да ништа не узрујава политичаре тако успешно као медијски скандал, противнике ХЕ Комарница су тада посетили премијер Дритан Абазовић и министарка екологије Ана Новаковић Ђуровић. Абазовићев грађански покрет УРА, мањински играч у обе владајуће коалиције од пада ДПС-а је, подсетимо, једина формално зелено оријентисана странка у ЦГ. УРА је протеклих година подржала мораторијум на изградњу МХЕ и

Водопад Комарнице - Фото: Solutions4you

иницијативе против изградње војног полигона на Сињајевини, али и изгубила нешто од поверења зелено оријентисаних гласача због недовољне одлучности у заустављању еколошки штетних пројеката. Зато је Абазовићево обећање активистима да Влада Црне Горе на Комарници неће предузимати никакве кораке који би били штетни по животну средину примљено са резервом.

У исто време, тврдњама представника ЕПЦГ да потапање дела кањона не би било штетно по природу активисти не верују. Они скрећу пажњу на то да и у Елаборату процјене утицаја хидроелектране Комарница на животну средину, чији је наручилац ЕПЦГ, јасно стоји: “Изградња хидроенергетског система на Комарници имаће значајан утицај на деградацију станишта, умањење вредности биолошке разноврсности и екосистема и читаве биоме.” Овај елаборат показује да план изградње хидроелектране “игнорише препоруке и еколошке прописе Европске уније, као што су, између осталих, Директиве о стаништима и Директива о птицама”, истичу из Центра за заштиту и истраживање птица.

Истрајни у томе да спрече изградњу, Црногорско друштво еколога (ЦДЕ), НВО Друштво младих еколога Никшић и Организација КОД су поводом одлуке Владе Црне Горе да одобри концесију поднели жалбу Секретаријату Бернске конвенције. По њиховим наводима, Црна Гора је прекршила чланове 3 и 4 конвенције која потписнице правно обавезује на унапређивање и очување дивље флоре и фауне, те Препоруку бр. 157 (2011) Сталног комитета која се тиче очувања дивљих животиња и природних станишта. Жалба је прихваћена као валидна, чиме је пројекат привремено стопиран. У наредном кораку очекује се долазак независних експерата на терен и прослеђивање жалбе надлежним институцијама Црне Горе, које до 15. септембра морају да дају званични одговор на тврдње еколога да би изградњом ХЕ био уништен живи свет Комарнице.

Искра Крстић, Београд

Љепоте и вриједности ријеке Комарнице и Шавника

Све познатија ријека Комарница посјетиоце изнова одушевљава својим импозантним, дивљим кањоном, на мјестима дубоким и преко 700 метара, који спаја Шавник и Плужине. Када стојите на рубу кањона, са једне стране ноге вам подрхтавају од висине и љепоте јер сте у равни са орловима, а са друге стране осјећате питомост предивних околних села која се простору на висоравнима са обије стране кањона. Села су даље окружена дивљим планинама као што су Војник, пивска прострaнства и Дурмитор.

Комарницу описујемо и као „Тара у малом” - јер има све љепоте Таре на мањем простору. Као што Тара окружује и чува Дурмитор са једне, тако то ради и Комарница са друге стране, чинећи једну амбијенталну цјелину пуну природне драме, најљепших пејзажа и могућност за развој најодрживијег туризма на ком цијели свијет може да нам завиди.

Комарница настаје од Дурмиторских вода у станишту дивокоза, тече кроз долине окружене вертикалним стијенама - Бољске греде гдје се дружи са медвједима, даље жубори кроз букове шуме, а затим изласком из истоименог села одједном се наизглед губи у најпознатијем мјесту за кањонинг у Црној Гори - Невидио.

Након Невидиа гради шири, али све дубљи и дубљи, ништа мање импозантан дио кањона, гдје се спаја са Придворицом и гради велику Комарницу. Ова импресивна манифестација природе на спектакуларан начин свједочи о периоду од 30 милиона година током којих је ледено хладна вода пуна кисеоника пробијала свој пут између два монументална планинска дива, супростављајући се отпору стрмих и хладних камених блокова. Као резултат сталне борбе, формиран је кањон аутентичне и необичне љепоте,

обиљежен снажним контрастима. Брзи пад воденог тока Комарнице ствара низ водених каскада и пјенушавих букова који додатно обогаћују ово природно чудо, и чине рај за кајакаше али и за риболовце. Не толико давно, Комарница је свој пут завршавала уливајући се у ријеку Пиву (чији је кањон по ријечима старих био најљепши у Црној Гори, а чији остатак данас можемо видјети низводно од бране) и са њом заједно путовала до ријеке Таре, са којом се уједињује у Дрину. Данас, Комарница свој пут завршава у вјештачкој акумулацији Пивско језеро.

О вриједностима Комарнице не говори само њена амбијентална љепота, већ и кипуће врело живог свијета које је у њему пронашло склониште. Сударом планинске и субмедитеранске климе, Комарница пружа најразличитије услове за живот. Кањони су мјеста у којима су се врсте сакривале током климатских криза као што су, нпр. ледена доба, и управо из ових мјеста живи свијет је поново населио наш континент након повлачења леда.

Неке од ових врста нијесу изашле ван кањона, па сада ту живе као реликтне и ендемске врсте. Изолваност и неприступачност неких дјелова кањона Комарнице и данас живом свијету објезбеђује сигуран простор далеко од човјека, па су у њему примијећени невјероватно велики примјерци одређених животињских врста, али и старе, никад сјечене шуме букве које врве од живота. Стијене овог кањона су кречњачке, ишаране пећинама и јамама, чија неиспитана подземна прострaнства крију висок ниво ендемизма. Комарница у неким својим дјеловима чува природне појаве у изворном облику, из времена у којима човјек још није био окупирао природу.

Није изненађујуће што је кањон Комарнице заштићен и на националном и на међународном нивоу. Проглашен је парком природе, затим заједно са ријеком Пивом и спомеником природе, а номинован је и за Emerald подручје - дио највеће свјетске мреже заштићених подручја, а представља и будуће Natura

Цвијеће Комарнице - Фото: Јелена Поповић

2000 подручје – дио мреже заштићених подручја Европске Уније. Поред тога, красе га титуле као што је ИПА (енг. Important Plant Area - важно подручје за биљке), ИБА (енг. Important Bird Area - важно подручје за птице) и КБА (енг. Key Biodiversity Area - кључно подручје за биодиверзитет). Посебну вриједност Комарница има зато што припада природној цјелини НП Дурмитора, па је од стране УНЕСЦО-а била предложена за прикључење националном парку, како би и сама била прекривена плаштом заштите који омогућава да Дурмитор и Тара, као природна подручја свјетске баштине, буду сачувана за цијели свијет. Међутим, политичке одлуке довеле су до тога да Комарница добије много нижи ниво заштите - парк природе, како би њени ресурси налик шумама и водама могли да буду коришћени.

Упркос различитим нивоима заштите и непроцјењивој биолошкој и амбијенталној вриједности, Комарница је данас снажно угрожена плановима за изградњу велике хидроелектране, која би дивљу ријеку и импозантан кањон претворила у дугачку празну акумулацију, и потпуно избрисала све њене вриједности, али и могућности да човјек са њених обронака буде за примјер свих како је то могуће живјети и развијати се у складу са дивљом природом.

Ипак, постоји пуно оних који са много пажње и љубави гледају на Комарницу, међу њима су научници, активисти, туристи, туристички водичи, истраживачи, рибари, авантуристи и многи други који јој приступају са посебним дивљењем. Ови људи развијају могућности кориштења природних ресурса којима истовремено његују природу, чувајућу је за наредне генерације.

Комарница више није само природна атракција, у протекле двије године постала је и симбол уједињења људи који се залажу за здраву и дивљу природу, као и за људе који у таквом природном окружењу живе и бораве. Тако је формирана иницијатива Спасимо Комарницу, која је током само два кампа, усмје-

Дивокозе - Фото: Дејан Лазаревић

рена на праву валоризацију овог подручја, успјела да окупи преко 600 људи из 17 различитих земаља. Након кампова, прича о Комарници проширила се широм свијета.

Шавник, мали планински град, тренутно је можда најпознатији по томе што тамо „сунце излази два пут” дневно.

Међутим, као градић који лежи на три ријеке, ушушкан међу планинске вијенце, нуди много више од ове забавне досјетке. Територија Шавника смјештена је на падинама, у долинама и на површинама планинских масива: Дурмитора, Сињајевине и Војника. Планински масиви, ледничка језера, шумска пространства, висоравни, непрегледни пашњаци, долине ријека, и кањони, са великим разликама у надморским висинама дају посебан печат овом подручју.

У Шавнику свакодневни живот се одвија полако. Локално становништво ослања се на традиционалне начине живота који су по правилу потпуно у складу са природом, јер природне ресурсе које користе, и од којих зависе, чувају да би могли да их користе и у будућности. Далеко је познато мишљење да су

„Шавничка села најљепша села у Црној Гори”, а сви они који су их посјетили то могу и потврдити. Село Пошћење гласи за најљепше село у Црној Гори – тај епитет поклонио му је и чувени географ Јован Цвијић у својим путописима.

Према великом броју туриста и стручњака из те области, који су посјетили ово подручје, Шавник је град који представља прави рај за љубитеље природе и активног туризма, током цијеле године. Планинарење, брдски бициклизам, кајакинг, кањонинг, спортско пењање, спортски риболов, турно скијање, шетање крпљама, шетање стазама медвједа или љековитог биља, и слично, пропраћено домаћом, аутентичном кухињом и агротуризмом, само су неке од понуда које ово, наизглед мало подручје пружа, а које посјетиоцима може приредити незаборавно искуство. Црна Гора је планетарно позната по кањону Невидио. Само због овог дијела ријеке Комарнице, Црну Гору, па и Шавник сваке године посјети најмање 3.000 људи. Али Невидио је постао познат не због активне туристичке кампање локалне туристичке организације, већ због усмених

препорука посјетиоца. Шавник је тренутно познат по Невидиу, а нуди много више.

То што је мед из Буковице проглашен за најбољи свјетски мед довољно говори о богатству флористичког састава по квадратном метру ове регије, које гарантује врхунски квалитет и других производа као што су млијечни производи, због чега дурмиторски скоруп има заштићену ознаку поријекла (ПДО). Тај степен заштите даје му већу вриједност од, на примјер, добро познате његушке пршуте.

Упркос својим небројивим потенцијалима и савршеној географској позицији и природним условима, данас је Шавничка варошица неправедно запостављена и занемарена од стране различитих владајућих структура, па је често окарактерисана као „град духова“, и као успутна станица за Жабљак. Једини развојни правац који је промовисан од стране доносиоца одлука је развој енергетских пројеката, чије би спровођење често значило потпуно брисање аутентичних вриједности овог краја.

У развој локалних заједница није улагано, па су миграције довеле

до тога да, по посљедњем попису из 2011. године, на подручју цијеле општине живи око 2.100 становника. Мотивација мјештана додатно је ослабљена чињеницом да први човек Општине, као и његови блиски сарадници, живе, школују дјецу и плаћају порезе у

другом, већем граду. Дакле, годинама није улагано у путну инфраструктуру, водоводне системе и у друге основне услове за живот у руралном подручју, а културне садржаје, едукацију и подршку за развој предузетништва сувишно је помињати.

Руководство Општине послије толико година неулагања у развој свог краја, једину шансу за просперитет и нова радна мјеста види у изградњи огромне хидроцентрале на ријеци Комарници, разглашавајући како ће овај пројекат спасити Шавник од пропадања. И тако, док се свијет диви природним чудима овог краја, и чека развој праве туристичке понуде, Шавник се суочава с изазовом хидроцентрале и са питањем да ли се дугорочни развој мјеста може темељити на пројектима који доносе несигурност и неизвјесност. Шта ће остати од Шавника ако се уништи његова природна баштина? Је ли ово заиста пут ка просперитету или брз начин да се осиромаше природа зарад краткорочне добити? Ово су питања која Шавничани и Шавничанке, али и сви који цијене нетакнуту љепоту природе, морају поставити себи и својој заједници. Мјештанин Милија Ђеранић упорно поставља питање: „Да ли је нама будућност да потопимо кањон Комарнице, или да можда наплатимо то што је кањон очуван?“, али одговор од доносиоца одлука изостаје.

Шавник одише скромношћу и јединственим духом који одражава праву сушну брдског менталитета. Овај град, скривен међу планинама и зеленим пропланцима, испреплетан бистрим ријекама, пружа аутентично искуство које се уклапа у дубоко укоријењени црногорски начин живота, и уз своју посебност и географску позицију има све што је потребно да би био

прави балкански центар авантуристичког и агро-руалног одрживог туризма.

Последњих десетак година начињени су први кораци ка валоризацији аутентичних вриједности изградњом еко-села, уређењем и маркирањем планинарских и бициклистичких стаза. За наведне активности, углавном је локално становништво преузело ствари у своје руке, а природа је помогла. На жалост, већина потенцијала и даље чека на праву, паметну валоризацију, чека на одважне младе мјештане или странаце који се доселе у овај крај, да покрену неки облик одрживог туризма на свом прагу и тако инспиришу своје комшије да ураде слично. На срећу, има и таквих прмјера.

Рурални предјели, који заправо заузимају највећу површину наше државе, управо нуде савршене могућности за еколошки, одрживи вид туризма током све четири сезоне, али захтијевају да будемо пажљиви при креирању пројеката, садржаја и смјештајних капацитета који треба да рефлектују нашу историју и аутентичност нашег народа, а не да их на било који начин наруше.

Шавник је једно од подручја које још има времена да пригрли своје атрибуте и уз симултано улагање у локалну заједницу и у очување природе, успије да креира побједничку причу о правом развоју у складу са постулатима еколошке Црне Горе. Као што је декларација о еколошкој Црној Гори већ деценијама примјер другим државама налик Костарики, која је заправо успјела да примијени ове постулате и покаже свијету шта значи еколошка, одржива, просперитетна држава, тако и Шавник може постати успјешан примјер развоја руралног подручја.

Црногорско друштво еколога

**Додатак подржало
Министарство
културе и медија
Црне Горе**

МЈЕШТАНИ МРАТИЊА ПОКУШАВАЈУ
ДА СЕ ИЗБОРЕ ЗА БЕЗБЈЕДАН ПУТ

Село заборављено чим је брана саграђена

Овај пут је препројектован из четвртог у пут трећег реда и требало је тако да се уради, али скоро 50 година никако да се са тим крене. Пут је обавеза Електропривреде, а не Општине - прича Војо Пантовић док показује пут, одроњено камење, језеро које је, нажалост, однијело многе животе

Војо Пантовић

ДОБРОДОШЛИ У СЕЛО КОЈЕ ИМА „БОГДАНОВ КОШ“

„У селу има педесетак кућа, а љети и зими је стално насељено око 45. Имали смо ми некад свашта нешто у селу. Имали смо кафану и долазило је доста пјевача, између осталих Лепа Лукић и Неда Украден. Имали смо и киносалу. Сад ништа нема. Нема више ни продавнице, ни кафане, ни кинотеке. Била је некад и амбуланта, трафика, аутобус...“, каже Пантовић.

Сад имају таблу са натписом села и добродошлицом. И кош Богдана Богдановића.

„Из овог села је Богданова ујчевина и он је стално долазио овдје. И сад долази. Ово је кош гдје је изводио бравуре и који ћемо да реконструиремо“, са поносом показује „Богданов кош“.

Мратиње се сматра за једно од најстаријих села у Пиви. Налази се на лијевој обали ријеке Пиве, на око 900 метара надморске висине, а око четири километра је удаљено од бране. Иако је прије неколико година укинута подручно одјељење школе, нема више ни амбуланта, продавнице, кинотеке, кафане, одавно је укинута аутобуска линија, мјештани тврде да се село ипак не расељева.

Млађи су отишли да бољу будућност траже у нека већа мјеста, а старији чувају родна огњишта. И труде се да створе што боље услове за живот, јер љети долази омладина, па село додатно живи. А да би се дошло до села најважнији је пут. Због тога мјештани покушавају да се изборе за пут којим ће бити безбједно проћи.

„Овај пут је препројектован из четвртог у пут трећег реда и требало је тако да се уради, али скоро 50 година никако да се са тим крене. Овај пут је обавеза Електропривреде, а не Општине, јер Општина никаквих надлежности нема пошто ово није локални пут као што га они крсте. Такав пут је Сињац-Круна бране и као такав треба и овај пут да се уради. Сад има асфалта ширине око три метра, то су нам мало замаштракали. Нити је ово обезбијеђено, нити се овдје зими посипа со или било шта, никаквих браника нема. Можете мислити како је ође зими пролазити“, прича Војо Пантовић док показује пут, одроњено камење, језеро које нажалост крије многе животе.

„Кад је завршена градања бране, тада су рекли иде листа приоритета: прво пресељење из Мратиња у Плу-

жине, онда да се заврши самачки хотел, па ово, оно, али то је све 'заспало' и од пута ништа. Ови млади руководиоци у Електропривреди о томе и не знају ништа, јер многи нијесу ни били рођени кад се ово градило“, истиче Пантовић.

Тражио је због пута пријем код новог руководства Електропривреде, али су га представници помену-те фирме, који су га примили, упутили на Општину.

„Испало је да тражим неку милостињу, а ја само тражио пут за село. Предао сам пројекат адвокатима, јер ја не видим да је рјешење да се организујемо и блокирамо путеве тражећи права. То је за мене бахато. Вјерујем у наше судове и редовни пут да ми добијемо оно што нас следује. Надамо се да ће адвокат покренити судски поступак и да ће Електропривреда обавезе према нашем селу коначно завршити“, оптимистичан је Пантовић.

Мратиње је, каже он, било база за раднике кад се градила хидроелектрана. А сада...

„Током изградње овуда је продефиловало 5.000-6.000 радника. Некад је у једном моменту било по хиљаду и нешто радника. Овдје им је била база, имали су смјештај, не знам ни сам колико барака. Хидроелектрана се направила, а они село заборавили“, са сјетом рече Пантовић.

Светлана МАНДИЋ
(ВИЈЕСТИ)

ЕПЦГ: ИЗГРАДЊА ПУТА НИКАДА СЕ НИЈЕ НАШЛА НА СПИСКУ ОБАВЕЗА

Из Електропривреде су одговорили „Вијестима“ да се изградња магистралног пута до села Мратиње никада није нашла на списку обавеза које ЕПЦГ има према општини Плужине по основу изградње ХЕ „Пива“ и да мјештани, за све захтјеве по том основу, треба да се обрате локалној самоуправи.

„Постојање пројекта тога пута из времена пројектовања и изградње пута Сињац – Круна бране не значи и обавезу његове изградње данас ако то, у времену када је био најпотребнији, тадашња државна и привредна структура није урадила. Тај пут данас представља основ и једини приступни пут селу Мратиње из кога се изградила брана и у коме је, током изградње, боравило до десет хиљада грађевинских неимара те сматрамо да је овај пут добио категорију која је можда и изнад потреба овога времена, уз став, да као слијепа дионица, пут до Мратиња, нема потребе да буде рађен у категорији магистралног пута како то мјештани захтијевају“, стоји у одговору Електропривреде.

Ријека и људи

Било је то негдје у прољеће 1957. године, скоро шапатам проговори Петар у кафани “Вила Социца”, почињући поново своју стару и добро познату причу. Спуштајући се поред Краставице у кањон Врбнице ја тада већ десетогодишњак осјетих како ме заплусну некакав топао вал занесености и опчињености предјелом који угледах са Сувог пања. Било је то мјесто из свих дјечачких снова и прича заједно, као да су се све љепоте одједном преселиле овдје. Старе Плужине су природно биле подијелене на два дијела ријеком наше младости Врбницом, а истовремено повезане дрвеним мостићем који ће касније бити свједок свих наших радости и ситних младалачких туговања. Та живописна долина са баштама и врбацама око рјечице била је као створена за безазлено дјетињство. Већ у том тренутку ми је било јасно да се одавде задуго нећемо селити. Становали смо на лијевој обали коју наша дјечија машта зачас назва Земун, а онај други дио на десној обали Београд. Какво ли се само ривалство одржавало између “земунаца” и “београђана” у годинама које су слиједиле касније у скоро свим малим и великим играма нашег живота.

Некако у исто вријеме или можда који мјесец-два касније у насеље се досели са женом и двоје дјеце Мргуд Потоповић. „Какав је човек Мргуд?“- питаху често Божа Мићановића, једног од ондашњих плужинских боема којему је чаша у руци стајала као саливена. „Добар“, одговарао би он. „Шта му знаш добро?“ „Ништа ђаво однио“, слиједио је одговор уз громогласно одобравање присутних у ондашњој кафани код бабе Соке. Биле су то најљепше године мога живота. Отац Милоња је послје посла у пошти скоро свакодневно одлазио у кањон Пиве на рибарење. Пратећи га често низ Пиву према Мратињу или узводно

Пише: Павле Пајо ГЛОМАЗИЋ

до Пивског манастира завољех безгранично ријеку и њене вирове живота, а то кад ухвати не пушта.

Пензионисани учитељ Божидар Ацић је тога јутра био лоше воље. Након што се добро изгаламио по

кући, увидјевши ваљда да од тога нема никакве вајде, узео блинкер па право пут Кањона у рибарење. Силазећи стазицом према Одмуту, њему најомиљенијем виру, још одозго примијети при самом крају један добар комад пастрмке и по први пут у току дана му око усана заигра осмијех. Полако, како је то својствено само искусним риболовним зналцима, набаци онај комплет мушица који му прекјуче „напери“ Јаков Баланџић. Рибар је само мирно радила перајима у кристално чистој води. „Ово је некаква дама“, помисли у себи и покуша са мепсовом јединицом. Међутим, као да ништа није узбуђивало ову љепотицу са црвеним пјегама. И како то обично

Старе Плужине

бива у оваквим приликама, однекуд налаће један мали липљенчић и ухвати се на удицу. Стари спортски риболовац га само брзо скину и поново врати у воду псујући на глас. Непримјетно одмичући Кањоном низводно скоро да и не виђе да увелико пада мрак. Са доста слабим уловом ријеши да заврши рибарење послје краћег одмора на лијепој води. Враћајући се узводно негдје око Поле примијети да неко баца мрежу и би му страховито криво на чуваре. На моменат га обузе осјећај силне потиштености. Нешто ће се очигледно десити страшно овоме Кањону и ријеци јер му се у последње вријеме стално чинило да ће нешто велико изгубити. За вјечитог губитника којему су жену и двоје ђеце заклали усташе и Њемци заједно са осталим мученицима у Гојковића долу ово није био нов осјећај. Тада је схватио да је то велики ударац судбине, стегнуо срце

и колико-толико прегрмио велики пакао у страници свога живота. Ипак, ово је било нешто друго, али једнако болно. Повезујући долазак Мргуда Потоповића за партијског секретара у општини са нечим веома крупним, чврсто одлучи да га првом приликом посјети.

Била је недјеља и Мргуд се задовољно одмарао послје још једне побједе у пловкању када код њега бануше Божо и Милоња. Обрадован посјетом старих пријатеља свога оца дочека их домаћински и како се дочекују најрођенији. Након што се добро испричаше он узгред набаци да ће Кањон и ово насеље убрзо бити потопљени. „Овдје ће вода бити дубока око 70 метара“, причао је даље „и то је све за опште добро“. Занесен причом и не примијети какав је шок изазвао код својих гостију. Мало затим њих двојица као по команди усташе и скоро без поздрава изађоше у ноћ. Причали су касније да их конобарица није задуго могла истјерати из кафане те вечери. „Пиву и Кањон ће потопити?“, стискао је срце стари учитељ. Био је то још један од удараца сурове судбине који овога пута није могао издржати. Дуго година касније није силазио у насеље.

Љето господње 1974. године и велика културна манифестација „Пјесничка ријеч на извору Пиве“. Амбијент прави пјеснички. Ноћ за богове. Публике, кажу, никад више, негдје око 5.000. Упамтио сам ту вече, настави Петар причу свом куму Лазару, сада већ на тераси плужинског хотела „Пива“. Била је то година пред потоп, а то љето смо први пут „поштено“ побиједили „Хидротехнику“ у малом фудбалу. Какав сам гол дао њиховом голману- кроз уши, човјече.

Како су само слични путеви људски и токови ријека. Нијесам ни сањао колико ћу морати повезивати нестанак родитеља и потапање Пиве. Губитком драгих бића човјек осјећа као да одлази сва љубав. Поттапање Пиве доживио сам на једнако болан начин. Нигдје толико радости, љубави, љепоте и младости, знам, није било као у Кањону мог дјетињства. Пива и Кањон су од

самог почетка до краја били прича, а сваки вир посебна бајка за себе. Тек данас схватам очево очајничко залагање у ондашњој Скупштини општине да не потопе Кањон и Пиву. Кажу да је чак нудио да га стријељају, али да остане нетакнута ова љепота. Смијали су му се људи из мале вароши.

Преовладао је „општи интерес“ и догодио се потоп. Људи су буквално водом истјеривани из својих домова, а неки као Борислав или „слатка душа“ ово нијесу доживјели. Он једноставно није хтио да прими некакве паре као надокнаду за изгубљени дотадашњи живот.

Већина, као мој отац, наставише да живе у затворима од бетона у новом насељу на Плужинском брду, па није ни чудо што он у својој пјесми-жалолојки каже: „Све то оде у језеро, ој ђевојко моја Јело“. Једино му је и било преостало да плаче над судбином ријеке насилно прекинуте у младалачки вјечном животу, често понављајући да нема више вирова-живота: „Нема више Коловрата да се добра риба хвата“.

Стално понављајући ријеч нема, нема, изговарао је имена: Одмут, Око, Талеж, Калуђерски вир, Рикала, лука Вуковића, Крстац, Бенат, Магуде и слично, истичући да је немоћан да ту било што промијени.

Над овим Кањоном и ријеком је извршен страховит геноцид, тврди Петар. Како људи из старих Плужина нешто брзо и нагло оболијевају и одлазе, пита се кум Лазар. Он је, иначе, човјек без завичаја, јер је рођен у старим Плужинама које су сада на дну оне велике баруштине од вјештачког језера. Нема сличног примјера да је један народ као наш свјесно потопио своју културу и традицију – стари Пивски манастир је такође на дну баре, а пошто му Петар додаде причу о очевој сузи у задњим часовима живота као пивско Око великој и бистрој, закључише обојица да све болести ријеци долазе од људи, а људима због ријеке.

Ово је награђена прича од стране „Никшићких новина“, објављена 27. августа 1998. године

РАДОЈКА ЦИЦМИЛ РЕМЕТИЋ: АНТРОПОНИМИЈА ЖУПЕ ПИВСКЕ (3)

ИМЕНА СУ СВЕДОЧАНСТВО О ДУХОВНОСТИ НАРОДА

Мр Радојка Цицмил-Реметић рођена је 12. октобра 1947. године у Шарићима, од оца Божа-Гала и мајке Соке (Тадић), општина Плужине. Удата, супруг Слободан Реметић. Основну школу завршила у Јеринићима и Црквичком Пољу, а Учитељску у Фочи 1967. Филозофски факултет у Новом Саду (група Руски језик и књижевност) завршила 1973. Трећи степен студирала у Београду, а магистрирала на тему: Топонимија дурмиторског села Црна Гора, одбранила рад 2002. године и објавила у Ономатолошким прилозима, књ. XVI, САНУ, Београд, 2003. Специјализацију завршила у Москви на Московском државном универзитету „М. В. Ломоносова“ 1978. године. У неколико наставака објавићемо дјелове из њеног рада „Антропонимија Жупе пивске“

Поред ових матичних, званичних презимена, у Жупи имамо доста забележених секундарних, незваничних облика, за која кажемо да су народна и она су памтљивија и чувају се, иако их администрација не користи. Ти патроними су изведени најчешће по антропониму, по имену деде, оца или познатог братственика и у локалној употреби су прихваћени, али нису познати у широј околини. И Обрен Благојевић је писао о томе, како се у појединим братствима породице деле по њиховим ужим гранама: „Примера ради такве су гране код Тадића: Бјелешићи, Шаровићи, Мигали, Кикаљи, Чоловићи, Целати, Попријеци...”

Промена презимена може бити узрокована и доласком у нову средину, староседиоци им дају надицак који полако, временом, постане презиме итд. Има и оних која имају призивок пежоративног значења.

У динарским крајевима где су живели Срби, а таква је и Пива, теже су се мењала презимена, али дешавало се и имамо забележене и такве случајеве. Ми често поверујемо да је разлог крвна освета, али није само

то, има још много повода који доводе до те појаве. „Услед непрестаног сељакања и турске управе у пивском крају многе су породице изгубиле своје старо презиме, а многе су презиме често мењале. Због тога често налазимо да цело једно село слави исту славу и да су му све породице једног порекла, а међутим имају по десет, па и више родова са разним презименима.

Данас је много мање тих примера у Црној Гори, док на терену Србије имамо и данас доста промене презимена из најобичније жеље: – да узме презиме по оцу, – да узме презиме по знаменитом претку, – да се одвоји од шире породице, – одласком младожење на мираз, – или ако помисли да му је презиме ружно, – или ако је за презиме везан неки ружан догађај итд. Знамо да су Срби вековима били под туђинским на сртајима, тако да су нека презимена нестала у геноциду који је над српским народом почињен у Пиви током Другог светског рата, кад су њемачке и усташке хорде, за само три дана Свете Тројице 1943. године, убиле 1.350 становника у Жупи пивској. Треба истаћи да се до данас

мало зна о геноциду у Жупи пивској 1943. године што га је починила дивизија „Принц Еуген“. Синхронизовано су за три дана Свете Тројице, од око 5.000 овдашњих становника (попис из 1931. године 5284), убили па запалили око 1350. Жупа је, по попису, у то време имала мање од три хиљаде становника, а цела Пива око пет хиљада. Ништа боље нису прошли ни Срби у источном делу Србије од Бугара, затим у пограничју Албаније, па према Мађарској и делом у Румунији. Сетимо се само колико је Срба убијено у Араду итд. У време турске владавине Србе су преводили у ислам и мењали им имена и презимена. Но и поред свих тих погрома Срби су уз чување своје православне вере, својих манастира, цркава, славе и обичаја успевали да се изборе и сачувају свој идентитет. Тако је било и у Пиви! Уз веру у православље, уз култ Светог Саве и манастира – Пивског и Морачког, опстали су на овим просторима

ЛИЧНА ИМЕНА

Лично име је обележје човека, знак за распознавање у ближој и

широј околини. То је човеков украс који носи кроз живот и којим је обележен до краја живота. Зато је избор имена врло важан за сваку особу и о томе су бринули родитељи, кумови, ближа родбина, а некад и даља. Имена су заправо сведочанства о духовности једног народа у одређеним временима. Именима се исказује и осликава психологија народа, схватање живота и осликава култура једног народа. „Лична имена ... у себи носе печат историје, културних утицаја и веза, традиције, обичаја, религије, језичког развоја, народне психологије, схватања живота и погледа на свет. Зато су Срби имена својих предака понављали, посебно код мушких потомака, и на тај начин чували традицију и успомене на своје претходнике, на њихове заслуге, на подвиге и добра дела запамћена у братствима и широј околини. Зато су та старинска имена добијали потомци и то се вековима поштовало код нашег народа. И јасно је зашто су, једно време, најпопуларнија била имена историјских личности: Душан, Милош, Југ, Марко, Лазар, Немања, Милан, Милутин, Сава, Стефан итд. Још увек у нашем народу живи спомен на благослов који цар Урош у знак захвалности изриче јунаку Марку Краљевићу: име ти се свуда спомињало, док је сунца и док је мјесеца. Кад поменемо име једне особе, одмах помислимо каква је човек, је ли прихваћен од околине, је ли добронамеран, по чему се издваја у својој средини итд. Зато су родитељи бирали за своју децу што лепша, милозвучнија имена или имена особа које су биле познате у друштву и имале неки уважени углед и поштовање. дјеце и старца од колијевке до 99. година.

Каква све могу бити лична имена? Најважније је оно које се добија по рођењу, односно на крштењу и у народу се каже то му је крштено име, које му је забележено и које се користи у државној администрацији. Поред крштеног, имамо и име које дете добија од миља, од милоште, то је х и - покористик, који често у свакодневной комуникацији замени крштено и постане примарно име.

Могло би се рећи да данас скоро свака особа има „ласкателно“ име. Поред хипокористика имамо и секундарна имена, која могу, а не морају, бити хипокористици. Хипокористик и секундарно име често су изведени од крштеног имена, али не мора увек тако бити; некад су изведени од сасвим друге основе. Колико је народ поштовао име и колико је именом одређену особу квалификовао, издвајао у својој околини, показују и надимци, који су доста заступљени у Жупи. У Жупи је надимак применак, и обично га је добијала особа која се разликовала и наглашено одступала од уобичајених и прихваћених норми понашања у окружењу. Надимком се може истицати и позитивна, али чешће се истиче негативна особина појединца. И на крају, имамо и заштитна имена, која заслужују посебну пажњу: она штите дете од свих недаћа и невоља у животу, помажу му да буде срећно и успешно, што му родитељи или рођаци самим избором имена поручују. Порекло и настанак личних имена.

На почетку да кажемо нешто о настанку и пореклу имена (антропонима) на овом терену. У Жупи су највећим делом, имена словенског, народног порекла, а затим календарска која су дошла преко цркве, односно имена страног порекла, позајмљенице од којих је већина преузета из грчког језика. Поред

Радојка Цицмил Реметић

тих скупина имамо и један мањи број страних имена, која нису дошла преко цркве, већ преко блиских контаката и мешања народа или преко књижевности или неким другим утицајем. Није тешко објаснити и разумети зашто је највећи број имена српског народног порекла. Родитељи су желели да именом покажу не само љубав према свом детету, већ и благонаклоност и жељу да оно буде здраво, срећно и успешно у животу. Они су схватили и поимали значења народних имена, док им значења страних имена нису била блиска и јасна. Тако су постепено потискивана страна, а све више је било народних која су им била блиска: Веселин, Здравко, Жељко, Живорад, Милован, Милан, Милојица, Миодраг, Миомир, Мићо, Раде, Радован, Радош, Славољуб, Слободан, Спасоје, Чедомир итд. Ова скупина је најбројнија. На терену Жупе је богат корпус мушких имена, забележено их је 447, нешто је мање женских – 388; две трећине су српска народна, а једна страног порекла. Треба истаћи да се данас и код женских имена јављају нови домаћи ликови: Ратка, Ранка, Никица, Мика, а и страна имена, под утицајем шире и брже комуникације народа и развојем техничких достигнућа: Жана, Жаклина, Оливера, Вања, Сања, Снежана (преведеница), Мартина итд. Ради лакше и детаљније анализе поделићемо антропониме у групе, по томе како су настали и од које су основе: српска народна имена; календарска – имена од несловенских основа и страна која нису календарска.

МУШКА ИМЕНА

Српска народна имена

Ово је најбројнија скупина антропонима и дајемо их азбучним редом. Она су блиска народу, народ разуме њихово значење и зато је највише и радо њих користио. Овамо спадају: Бајо, Батрић, Бато, Благоје, Благота, Благутин, Блажо, Божидар, Бојан, Бојо, Боривоје, Борис, Борислав, Бориша, Борко, Боро, Бранимир, Бранислав, Бранко, Братислав, Будимир, Будо, Веле,

Велимир, Велиша, Вељко, Вељо, Ве-рољуб, Веселин, Веселко, Веселко, Веско, Видак, Виде, Видоје, Видомир, Видосав, Витко, Витомир, Владан, Владимир, Владислав, Владо, Влајко, Влатко, Војин, Војислав, Војо, Вујадин, Вујица, Вујо, Вук, Вукадин, Вукајло, Вукан, Вукашин, Вукмир, Вуко, Вукола, Вукоман, Вукосав, Вукота, Вуксан, Вуле, Вучета, Вучић, Вучко, Гале, Гледо, Гојко, Гојо, Горан, Горчило, Грујица, Грујо, Данко, Дарко, Десимир, Добривоје, Добрица, Добросав, Дојчило, Драган, Драгић, Драгиша, Драго, Драгоје, Драгољуб, Драгомир, Драгослав, Драгутин, Дражен, Драшко, Дрека, Душан, Жарко, Желимир, Жељко, Живко, Живојин, Живорад, Жикица, Завиша, Зајо, Здравко, Зеко, Зеле, Златко, Зоран, Јагош, Југ, Југослав (ново име, од Југославија), Ладо, Лакић, Лако, Љубан, Љубиша, Љубо, Љубомир, Мајан, Малиша, Мијо, Мијомир / Миомир, Мијушко, Микан, Микица, Мико, Миладин, Милан, Миланко, Миле, Миленко, Милета, Миливоје, Милија, Милика, Милинко, Милисав, Милић, Милко, Мило, Милован, Милоје, Милојица, Милојко, Миломир, Милоња, Милорад, Милосав, Милош, Милун, Милутин, Миљан, Мимо, Миодраг, Миомир, Мираш, Мирко, Миро, Мироје, Мирослав,

Мирчета, Мићан, Мићко, Мићо, Мићун, Мишко, Мишо, Младен, Млађен, Момир, Момо, Момчило, Мрдеља, Мрдо, Надомир, Небојша, Неђа, Неђељко, Ненад, Нешко, Нинко, Новак, Новислав, Новица, Ново, Његован, Обрад, Обрен, Окица, Остоја, Пиго, Пиљо, Предраг, Раде, Раденко, Радивоје, Радисав, Радислав, Радиша, Радмило, Радован, Радоје, Радојица, Радоман, Радомир, Радоња, Радосав, Радослав, Радош, Рајко, Ранко, Рњица (?), Ратко, Ратомир, Рашко, Реља, Ристан, Ристо, Родољуб, Свето, Светозар, Светомир, Синиша, Славенко, Славко, Славољуб, Слободан, Спасоје, Сретен, Срето, Срећко, Станиша, Станко, Станоје, Стојан, Тија, Тикомир, Тиомир, Томислав, Томо, Тоша, Тетко, Тито, Цвјетко, Чедо, Чедомир, Шоле, Шоро, Шујица, Шујо, Шуле, Шуро итд.

Календарска имена од несловенских основа

Судећи према прикупљеном материјалу, рекло би се да је велика скупина и библијских имена и имена хришћанских светитеља, која су примљена преко цркве. За имена која су примљена преко цркве кажемо да су календарска, али сва имена страног порекла нису календарска. У ову скупину спадају имена грчког, латинског, хебрејског, руског,

романског, јерменског итд. порекла. Пошто је код нашег народа био развијен култ традиције и поштовање вере, разумљиво је зашто су деци давали имена светаца, на дан рођења или крштења. Поред црквених која су везана за божанства: анђеоло – Анђелко, Анђелка; Бог – Богдан, Богољуб, Богданка итд, имамо и црквене празнике, кад су деца рођена или крштена: за Божић, Нову годину, Јовандан, Ђурђевдан итд. Жеља родитеља била је да баш тај светац, чије име дете носи, буде његов стални заштитник кроз живот. Тако деца рођена за Нову годину добијају имена: Новак, Новислав, Новка; за Божић: Божо, Божидар, Бошко, Божидарка, Божана; за Јовандан: Јован, Јованка, за Ђурђевдан: Ђорђевије, Ђуро, Ђурко, Ђуђа, Ђука, Ђурђа, Ђурђевија итд. Календарска имена претежно су од несловенских основа: Аврам, Аксо, Алекса, Александар, Андрија, Андреј, Анђелко, Анто, Антоније, Аранђел, Арсеније, Арсо, Аћим, Блажо, Богдан, Богољуб, Божо, Бошко, Василије, Васиљ, Васо, Вико, Виктор, Вилотије, Винко, Гаврило, Гајо, Глигор, Давид, Дамјан, Данило, Дачо, Димитрије, Дионисије (Бинисије), Дука, Бева, Беросим, Ђидо, Ђинисије, Ђока, Ђокило, Ђоко, Ђоле, Ђорђе, Ђорђевије, Ђука, Ђукан, Ђурица, Ђуриша, Ђурко, Ђуро, Иван, Иво, Игнат/Игњат, Илија, Исајило, Јаков, Јакша, Јанко, Јеврем, Јевто, Јеремија/ Јеремије, Јован, Јовица, Јово, Јоја, Јоко, Јоксим, Којо, Константин, Коста, Костадин, Косто, Коћа, Крунислав, Крсто, Лазар, Лале, Лексо, Лука, Манојло/ Манојле, Маринко, Марко, Мартин, Мартинко, Матија, Матије, Мато, Машан, Машо, Миајло, Мијајло, Мијат, Микаило, Милентије, Митар, Мојаш, Никодин/Никодим, Никола, Павле, Пајо, Панто, Пеко, Периша, Перко, Перо, Петар, Петко, Петрашин, Пешо, Сава, Саво, Сајо, Саша, Симат, Симеун, Симо, Симон, Срђан, Стеван, Стево, Стефан, Тадија, Танаско, Теодор, Тешан, Тешо, Тимотије, Тодо, Тодор, Тома, Томаш, Тривко, Тривун, Трипко, Филип, Шпиро, Шћепан.

(Наставиће се)

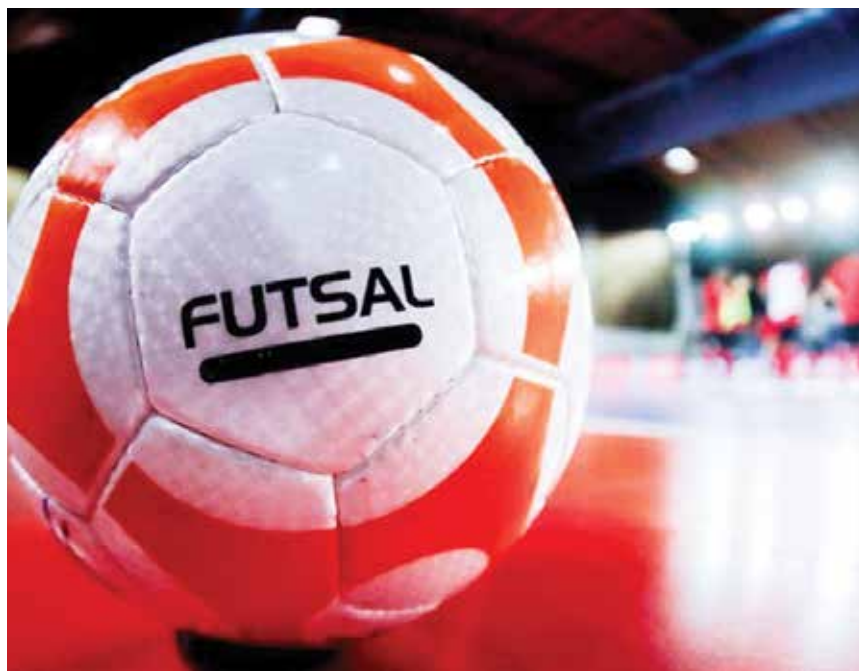
Пивски манастир

Цицмил: Бајо Пивљанин је бренд Плужина

Никола Цицмил, самостални савјетник за спорт и младе у Секретаријату за општу и друштвену дјелатност Општине Плужина је у изјави за РТВ Никшић истакао да ни други градски клубови нијесу мање важни, али да је фудзал клуб Бајо Пивљанин “бренд Плужина” при чему подсећа “да клуб ове године слави јубилеј 30 година постојања. Клуб који је основан 1994. године је од 2005 године стабилан прволигаш”, истиче Цицмил. Он додаје “да од те 2005. године општина почиње с финансирањем клуба”. Витрине клуба краси и највећи трофеј, из шампионске 2011. године. То је уједно и највећи успјех клуба. Бајо је тада играо у квалификацијама за Лигу Шампиона и био је надомак пласмана у идућу рунду такмичења. Два пута је екипа била вице-шампион, а редован је учесник плеј офа казао је Цицмил. Базу играча чине махом фудзалери из Плужина и Никшића.

Ипак, и данас утакмице и тренинге обављају ван своје општине, најчешће у Никшићу. Највећи проблем не само за Клуб “Бајо Пивљанин”, него за комплетан спорт у Пиви је та инфраструктура. Ми имамо једино тај отворени терен малих спортова и још се користи за поједине спортове сала Образовног центра у Плужинама. Надам се да ћемо у неком догледном периоду моћи да вас угостимо и у неком Спортском центру у Плужинама. Имамо завршену комплетну пројектну документацију, очекујемо расписивање тендера”, истакао је Цицмил.

Цицмил се осврнуо и на текућу полусезону, рекавши “да је ове године форма мало варијала, кренули смо изузетно у сезону остварили двије важне побједо, па онда против двије екипе које су фаворити на саму титулу (Титоград и Улцињ) играли неријешено, и након тога одиграли пар добрих утакмица”, након чега је каже Цицмил “дошао период пада форме и замора гдје смо везали три пораза, али задње три утакмице смо се вратили на прави колосјек и доста убједљиво славили. Атмосфера у екипи је сјајна и момци редовно тренирају”, закључио је Цицмил.

БАЈО ВЕЗАО ТРИЈУМФЕ НА КРАЈУ ПОЛУСЕЗОНЕ

Давидовић најбољи стријелац лиге

Бајо Пивљанин је лако савладао екипу КМФ ОLYMPICO резултатом 20-3. Меч у Голубовцима обиљежила је голеада, те су се тако у листу стријелаца уписали Данило Вуковић (два гола), Марко Ђаласан (три гола), Новица Ђаласан (два гола), Балша Ђурковић (један погодак), Горан Давидовић (пет голова), Огњен Сушић (два гола) и Михаило Ристић (три гола). Домаћи тим је само могао до голова у последњих пар минута меча, тако да су се у листу стријелаца уписали Стефан Гачевић са два гола и Радован Перовић стријелац једног погодака. Меч су судили Стефан Вујошевић, Жарко Лаушевић и делегат Драган Богићевић.

Претпоследње коло фудзал лиге ЦГ обиљежила је убједљива победа Баја у СЦ Никшић у Никшићу.

Бајо је савладао екипу Зоре 29-6. Голове за Бајо постигли су Марко Ђаласан (четри гола), Дарко Николић (три гола), Горан Давидо-

вић (12 голова), Михаило Ристић један гол, Данило Вуковић (четри гола), Мило Сушић један гол, Балша Ђурковић (три гола). Међу судијама Жарко Лаушевић, Никола Илић и Срђан Кораћ.

Бајо је побједом у последњем колу везао четири тријумфа, савладавши тако екипу из Котора САНТАРО 2019. Побједу Бајо доносили су Новица Ђаласан, Дарко Николић и Данило Вуковић са по једним, те Горан Давидовић и Милош Костић са по два погодака. Голове за домаће постигли су Немања Николић, Никола Спасојевић (два гола), и Саша Дробњак са једним голом.

Наши фудзалери су полусезону завршили на 4. мјесту са 29 бодова шест мање од првопласираног Титограда и налазе се у зони плеј офа. Да подсетимо у плеј оф ове године улази првих 8 тимова.

Треба истаћи да је наш нападач Горан Давидовић убједљиво најбољи стријелац првенства са 44 постигнута гола.

Аџић потписује за италијанског великана

Супер таленат подгоричке Будућности, седамнаестогодишњи Василије Аџић потписаће рекордан трансфер са Јувентусом из Торина. Аџић би требало да након полусезоне у складу са регулативом УЕФЕ пређе у тим са Апенинског полуострва, након што напуни осамнаест година. Правила УЕФЕ налажу да играч може прећи у другу земљу када постане пунољетан. Вундеркинд који је поријеклом Пивљанин, својим сјајним партијама привукао је пажњу више клубова, па је тако био на радару скаута Болоње али је трку за младим везним фудбалером добио славни Јувентус. Тим из Торина искешираће 5 милиона еура за нашег најперспективнијег фудбалера. Будућности би према уговору додатно требало да припадне и проценат од будућних трансфера Аџића.

Овај младић је крајем децембра добио и двије награде. Најприје признање од комисије за омладински фудбал као најперспективнији у својој генерацији (2006), а потом и од стране тренера и капитена прволигашких клубова награду за најбољег играча прве „Меридиан“ лиге. У разговору за медије Василије је истакао да му награде пуно значе, посебно што долазе од искусних играча домаће лиге, те да му је жеља да помогне омладинској репрезентацији да оде на велико такмичење. Аџић је истакао и да се нада да ће и убрзо дебитовати за А тим репрезентације Црне Горе.

Богдан сјајну годину заокружио наградом

Богдан Богдановић награђен је од стране кошаркашког савеза Србије за најбољег играча у 2023. години. КСС од 2015. године додјељује ово признање, и то је Богдану трећи пут да добија награду. Он је ове године добио убједљиво највише гласова (26) а следећи иза њега остао је НБА стар Никола Јокић са 10 гласова. Иако је Никола Јокић донио шампионски прстен свом Денверу у најјачој лиги свијета, сјане партије Богдановића на Свјетском првенству за репрезентацију коју је водио до сребрне медаље пресудиле су да након 2017. и 2019. године опет добије ово признање. Капитен репрезентације ове сезоне наставио је да игра одлично у Атланти и недавно је успио да дође до још једног подвига. Наиме погодио је 1000 тројки у својој каријери у НБА. Такође Богдан је у игри за још једно признање па је тако у конкуренцији да буде најбољи шести играч у најјачој лиги свијета.

МИЛЕНКО ПЕЈОВИЋ

Миленко Пејовић рођен је 1951. године у селу Миљковац у Пиви, од оца Вукашина и мајке Кате. Основну школу завршио је у Миљковцу. Гимназију у Никшићу, а студирао и радио у Београду. У Црну Гору вратио се 1989. године и данас живи и пише у Никшићу и Пиви.

ШУМА

Шапћу брезе и јасике
С повјетарцем што ћарлија
Зелен гајем нижу слике
Поглед жедни све упија.

Густа шума ћилим везе
Са љепотом поглед свлачи
У њедрима крије мреже
Са чопором од дивљачи.

Кроз честаре поток буја
Као лабуд ситно плеше
Хладна вода као гуја
С таласима бране клеше.

Жагор птица, зов дивљачи
На крилима пјесму носи
Само се шума свлачи
Мрки облак кад пркоси.

ВОЛИМ ЖИВОТ

Волим живот дивљих нота
Сва прољећа, све јесени
Младу дјеву поред плота
Као сутон што румени.

Волим поље шарен цвјета
На опијум што мирише
Плаво море, жарна љета
И јесење топле кише.

Волим сјевер што фијуче
Бљесак муње што кривуда
Младу бебу која гуче
Галаксију пуну чуда.
Волим шуме и врлети

Све природе дивље чезе
Зашто човјек мора мрјети
Када живот саће везе.

ВИДОЈЕ ЖАРКОВИЋ, СТАЗАМА СЛОБОДЕ 1941-1945 (13)

Видоје Жарковић (1927 – 2000.) као петнаестогодишњак прикључио се партизанима и равноправно са осталим борцима учествовао у бројним биткама широм Југославије.

Након Другог свјетског рата био је на разним војним дужностима у Југословенској морнарици до 1965. године. Образовао се на Војној поморској академији и Високој школи политичких наука. Обављао је низ најважнијих партијских и државничких функција у Црној Гори и Југославији (предсједник Извршног вијећа Републике Црне Горе 1967-1969, предсједник Народне скупштине Црне Горе 1969-1974, члан предсједништва СФРЈ, предсједник ЦК СК ЦГ...)

У књизи „Стазама слободе“ (Побједа/Историјски институт Црне Горе – 2005) објављена су његова детаљна сјећања о Другом свјетском рату и бројним биткама у којима је Жарковић учествовао. У неколико наставака објавићемо нека поглавља из тог изузетног дјела.

ПО НАРЕДБИ КОМЕСАРА, МОРАО САМ НАПУСТИТИ 5. БАТАЉОН

Тих дана су усташе из Посушја извршиле напад на наше положаје с циљем да поврате Петровиће и Доњи и Горњи Бришник и приближу се у Дувно, јер су се, наводно, заклели Поглавнику да ће до Нове године Дувно опет бити у њиховим рукама. Али, послје борби које су трајале 2-3 дана, морали су да се 31. децембра, уочи Нове године, повуку у Посушје необављенога посла. И у тим борбама непријатељ је имао доста губитака, а из наше бригаде избачено је из строја 15 бораца. Из нашег батаљона погинула су два стара борца: Тома Рајковић, земљорадник из Бијеле код Шавника, наш најстарији борац (рођен 1890) и Илија Станић, дипломирани правник из Бара у Ускоцима, један од најактивнијих организатора забавно-културног живота у батаљону. И сада се сјећам његове пародије на једној нашој приредби, када је запјевао умјесто „Волим звезду волим сваку, ал највише петокраку“ – „Волим пуру волим сваку, ал највише на кајмаку“!

У Дувањском пољу, у селима Доњи и Горњи Бришник, дочекали смо и Нову 1943. годину и задржали се до средине јануара. То су сиромашна села у далматинском камењару. Прије рата су младићи масовно одлазили у свијет „трбухом за крухом“ јер на тој посној земљи нијесу имали од чега да живе. Тамо су их врбовали усташе – емигранти, тако да је у овом рату то било чисто усташко село. У том селу тих дана се

десио један грозан случај. Прикривене усташе су ухватиле једног нашег курира и заклале га. Неколико дана нијесмо знали шта је било са њим, али је ипак пронађен његов обезглављени леш. Завладао је страх у селу да ће сада успиједити одмазда са наше стране над старцима, женама и дјецом. Али, наравно, одмазде није било. Сељацима смо рекли да се ми разликујемо од усташке банде и по томе што ми не вршимо одмазде над недужном нејачи па и када је она из усташких породица.

Тих дана сам боље упознао нове борце који су попунили наш батаљон док сам ја био у болници. Били су то дивни младићи и дјевојке. Обожавају нас „старе борце“ Црногорце. Врло брзо су се стопили са нама у једну монолитну целину, у колектив у коме се није водило рачуна ко је одакле. У коме су сви били спремни да дају живот један за другога. Пјевали смо заједно и наше црногорске и њихове далматинске и крајишке пјесме. Заволио сам меки далматински говор и њихове пјесме. Сјећам се и данас једне њихове шљиве пјесме коју смо радо пјевали: „Пивај Стипе, пивај Мате, нека дица писму памте. Ми смо млади Далматинци, ми пивамо као пивци“. Посебно сам заволио мога друга у воду – Душана Крнету, младића из Книнске крајине који је тек био стигао у нашу бригаду, и са којим ће ме везати још доста незаборавних усмена све до његове погибије.

Средином јануара наша бригада је добила наређење да се из рејона Дувна пребаци у западни дио Ливањског поља, да би се спријечила намјере Италијана и четника да преко Динаре и Босанског Грахова продру у Гламоч и Ливно.

17. јануара смо стигли у рејон села Сајковићи и Пеуље, и на том простору смо се задржали недјељу дана. А онда су 2. пролетерска српска и наша 4. бригада добила задатак да поново крену у Книнску крајину, гдје су послије тешких броби ослободиле Стрмницу, Голубић и Плавно, уз тешке жртве. На том простору су те двије бригаде наше дивизије остале до 30. јануара.

За вријеме нашег задржавања у Сајковићима и Пеуљама, једне вечери је наш батаљон давао приредбу за наше борце и мјештане тих села. Ја сам учествовао у програму са једном рецитацијом.

На приредбу је дошао и Митар Бакић, комесар наше дивизије. Изненадио се кад ме видио на бини. По завршетку приредбе позвао ме к себи и загрлио. Рекао је да није знао да сам преживио тифус и да ме био „отписао“. А онда ме запитао зашто послије изласка из болнице нијесам отишао у штаб бригаде за курира, јер сам одатле пошао у болницу, већ у 5. батаљон. Моје образложење није прихватио. Наредио ми је да се спреим и да

ујутру са њим пођем за борца пратеће чете штаба дивизије и уједно курира штаба. Тако сам поново морао да напустим свој 5. батаљон. Са комесаром Митром и његовом пратњом сам, на неким санкама, пошао преко снијегом завејеног Ливањског поља у штаб 2. пролетерске дивизије.

Штаб је имао невелику пратећу чету која га је обезбјеђивала и неколико курира. И борци пратеће чете су вршили такође курирске задатке.

Командир пратеће чете био је Божо Недић, земљорадник из околине Горњег Милановца, који је на ту дужност дошао из 2. српске пролетерске бригаде. Командир курира је био Петар Војводић из наше бригаде.

У пратећој чети и међу куририма нашо сам три стара познаника – некадашње курире штаба 4. бригаде Милику Шишовића и Пуца Јововића, као и Милана Вуксановића који је на ову дужност недавно дошао из нашег батаљона.

Милан је био шегрт, родом из Боке. Иако је имао 20 година, личио је на дјечака. Мршав, невеликог раста, свијетлих плавих очију. Задивљавао нас је својом бистрином и духовитошћу. Био је курир Главног штаба за Црну Гору. Пеко и Митар су га цијенили и вољели због његових дивних особина и његове храбрости, па су га на дан формирања бригаде узели

за курира штаба. Послије борбе на Бугојну пошао је једно кратко вријеме у наш 5. батаљон, гдје смо се и у познали али су га Пеко и Митар узели за курира штаба дивизије одмах по њеном формирању. Радосно ме дочекао „као колегу“. Од тога дана развило се дивно пријатељство између нас двојице, које и данас траје.

У пратећој чети сам упознао и Благоја Сташића, опанчарског калфу из околине Ивањице, борца 2. српске пролетерске бригаде који ће такође постати један од мојих најмилијих и најбољих пријатеља које сам стекао у рату. Благоје је био врло храбар. До тада је био већ четири пута рањаван. Као курир је био веома поуздан и неустрашив, а као пријатељ искрен и до краја одан. Никада није жалио да и посљедње парче хљеба подијели са друговима. Био је увијек спреман да пријатеља замијени на најтежим дужностима и задацима. Са њим ћу касније бити на многим курирским задацима по Босни и Црној Гори. Међу првим произведеним официрима наше НОВ био је и Благоје Сташић. Погинуо је на сремском фронту као командир чете. Упознао сам такође и Цветка Јовановића, младића из околине Косјерића, борца 2. пролетерске бригаде, са којим ћу касније много пута бити заједно на курирским задацима. **(Наставиће се)**

Партизани

ISSN 2536-5711

9 772536 571002 >

Ученици Образовног
центра на једној од
бројних радионица
Фото: Жељко Шапурић